

2011:16

Den polisanmälda barnmisshandeln

Utvecklingen fram till 2009

Den polisanmälda barnmisshandeln

Utvecklingen fram till 2009

Rapport 2011:16

Brå – centrum för kunskap om brott och åtgärder mot brott

Brottsförebyggande rådet (Brå) verkar för att brottsligheten minskar och tryggheten ökar i samhället. Det gör vi genom att ta fram fakta och sprida kunskap om brottslighet, brottsförebyggande arbete och rättsväsendets reaktioner på brott.

ISSN 1100-6676
ISBN 978-91-86027-79-7
URN: NBN:SE:BRÅ-443

© Brottsförebyggande rådet 2011
Författare: David Shannon
Tryck: Edita Norstedts Västerås 2011

Produktion: Brottsförebyggande rådet, Box 1386, 111 93 Stockholm
Telefon 08-401 87 00, fax 08-411 90 75, e-post info@bra.se, www.bra.se

Denna rapport kan beställas hos bokhandeln eller hos Fritzes Kundservice, 106 47 Stockholm
Telefon 08-598 191 90, fax 08-598 191 91, e-post order.fritzes@nj.se

Innehåll

Förord	5
Sammanfattning	6
Inledning	10
Brå:s uppdrag	10
Kort om barnmisshandelns orsaker och konsekvenser	10
Lagstiftning	11
Anmälda brott, anmälningsbeteende och mörkertal	14
Utvecklingen enligt alternativa källor	15
Undersökningens syfte och frågeställningar	16
Material och metod	17
Barnmisshandel i den officiella statistiken	19
Om statistiken	19
Misshandel av bekant gärningsperson	19
Misshandel av barn 0–6 år inom familjen – resultat av uppföljningen	21
Vem anmäler våldet	22
Offren och våldets karaktär	25
Gärningspersonerna	32
Sammanfattning	39
Från anmälan till lagföring	41
Selektionsprocess i flera steg	41
Påföljder	42
Vilka brott går till åtal?	43
Referenser	45
Bilagor	47
Bilaga 1. Tabeller	47

Förord

Konsekvenserna för barn som utsätts för misshandel kan vara stora och långtgående och orsaka både fysiska och psykiska skador. Antalet polisanmälda misshandelsbrott mot barn 0–6 år har följt en ökande trend de senaste decennierna. I en tidigare rapport från 2000 visade Brå att ökningen under 1990-talet berodde på en allt större anmälningsbenägenhet.

På regeringens uppdrag analyseras i denna rapport den ökning av polisanmäld misshandel mot barn 0–6 år som skett under 00-talet. Karaktären och eventuella förändringar av den polisanmälda barnmisshandeln beskrivs. Särskilt fokus riktas också på vilka som upptäckt och anmält misshandeln. Utöver detta klarläggs i vilken utsträckning anmälningarna lett till åtal och lagföring, samt vilka påföljder som dömts ut i förekommande fall.

Rapporten har författats av fil.dr David Shannon. Doktorand Nina Törnqvist, assistent Alexandra Skarp och utredare Johanna Hagstedt vid Brå har också deltagit i arbetet. Rapporten har vetenskapligt granskats av professor Hanns von Hofer, Stockholms universitet.

Ett särskilt tack riktas till Marianne Gabrielsson (projektledare, Barnfrid Stockholm), Berit Josefsson (Socialstyrelsen), Åsa Landberg (Rädda barnen), Charlotte Lenman (Barnombudsmannen), Anna-Carin Magnusson och Björn Tingberg (Barnskyddsteamet Mio, Karolinska sjukhuset), Gudrun Nordborg (Brottsoffermyndigheten) och Åklagarmyndighetens utvecklingscentrum i Göteborg, som varit behjälpliga med kunskap och erfarenhet.

Stockholm i oktober 2011

Cecilia Bergman
Generaldirektör

Annika Eriksson
Enhetschef

Sammanfattning

Brå:s uppdrag

Efter en kraftig ökning i antalet polisanmälda fall av barnmisshandel under första delen av 1990-talet genomförde Brå år 2000 en kartläggning av den polisanmälda misshandeln mot barn 0–6 år inom familjen med fokus på åren 1990 och 1997. Kartläggningen visade att karaktären på den anmälda barnmisshandeln hade förändrats mellan dessa år. Misshandeln hade blivit mindre grov, och allt fler anmälningar gjordes av föräldrar och socialtjänst, samtidigt som anmälningarna från sjukvården hade minskat. Sammantaget tydde resultaten på att det hade skett en kraftig ökning av anmälningsbenägenheten under 1990-talet samt att det var denna som till allra största delen förklarade ökningen av den polisanmälda misshandeln av små barn.

Regeringen har gett Brå i uppdrag att göra en uppföljning av den ovan nämnda kartläggningen med fokus på den anmälda brottslighetens utveckling under 00-talet. Precis som Brå:s tidigare kartläggning avser uppdraget misshandel av små barn (0–6 år) inom familjen. En skillnad jämfört med Brå:s tidigare studie är att det i uppdraget även ingår att belysa i vilken utsträckning anmälningarna lett till åtal och lagföring, samt vilka påföljder som dömts ut.

Barnmisshandelns utveckling enligt olika källor

Den polisanmälda misshandeln av barn 0–6 år har ökat ända sedan senare delen av 1980-talet. Ökningen har varit särskilt kraftig sedan 2005, mer än en fördubbling i antalet anmälda brott på bara fem år. Brå:s analyser visar att merparten av ökningen avser brott som begås av föräldrar.

Alternativa kunskapskällor i form av frågeundersökningar bland föräldrar och barn samt vårdstatistik visar en annan bild. Det framgår av dessa källor att det lindrigare familjevåldet mot barn minskade kraftigt mellan 1980 och 2000, samtidigt som det grövre våldet var oförändrat. Frågeundersökningar från 2006 tyder på att den långsiktiga minskningen i föräldrars våld mot barn har avstannat, och till och med kan ha vänt uppåt något sedan år 2000. År 1980 uppgav 28 procent av föräldrarna att de slagit eller klappat till sitt barn under det senaste året. År 2000 var det drygt en procent och år 2006 drygt två procent. Samtidigt visar sjukvårdsdata en fortsatt oförändrad nivå under 00-talet när det gäller det grövre våldet. Det allra grövsta, dödliga våldet mot barn har minskat under en längre period och uppvisar en fortsatt minskning även mellan 1990-talet och 00-talet.

Undersökningens syfte

Studier av den polisanmälda våldsbrottsligheten kan inte ge svar på frågor om hur det faktiska våldet har utvecklats över tid. Det beror på att den anmälda våldsbrottsligheten är mycket känslig för förändringar i olika gruppers anmälningsbeteende. När det gäller en bedömning av den faktiska våldsbrottslighetens utveckling är det därför viktigt att i möjligaste mån utgå från de ovan nämnda alternativa kunskapskällorna i form av sjukvårdsstatistik och frågeundersökningar.

Studier av den anmälda brottsligheten är däremot en viktig utgångspunkt för att få en ökad förståelse för förändringar över tid i olika gruppers anmälningsbeteende, och de kan också ge kunskaper om eventuella förändringar i de typer av misshandelsfall mot barn som rättsväsendet rent praktiskt har att arbeta med.

Undersökningen baseras på ett urval av 1 035 polisanmälningar om misshandel mot barn 0–6 år inom familjen från 2001, 2005 och 2009 i hela landet. Ett viktigt syfte är att försöka finna förklaringar till ökningen av den polisanmälda barnmisshandeln under 00-talet. Bland annat riktas ett särskilt fokus på vilka som upptäckt och anmält misshandelsfallen till polisen samt på eventuella förändringar i karaktären i den anmälda misshandelsbrottsligheten över tid. Rapporten redovisar också hur många av de anmälda brotten i urvalet som gått vidare till åtal och lagföring, samt vilka påföljder som dömts ut i samband med lagföringarna.

Huvudresultat

Offren och gärningspersonerna

Jämfört med 1990-talet är det få förändringar när det gäller de utsatta barnens köns- och åldersfördelningar. Pojkar utgör närmare 60 procent av offren för de polisanmälda misshandelsbrotten, flickor drygt 40 procent. Genomsnittsåldern bland offren är densamma för pojkarna och flickorna. På samma sätt som under 1990-talet är offren för den polisanmälda misshandeln mot barn 0–6 år inom familjen färre bland de yngsta barnen (0–1 år) och flest bland barnen i 4–6-årsåldern.

Det finns inte heller några större förändringar mellan 1990-talet och 00-talet när det gäller köns- och åldersfördelningen bland de personer som tas upp i polisanmälningarna som misstänkta för barnmisshandel. Cirka två tredjedelar av de misstänkta är män, en tredjedel kvinnor. Flertalet misstänkta personer är i 25–29-årsåldern (20 procent) och i 30–39-årsåldern (45 procent).

Överrepresentation av familjer med sämre socioekonomiska förutsättningar

På samma sätt som under 1990-talet har en stor del av de anmälda brotten ägt rum inom familjer med sämre socioekonomiska förutsättningar. Jämfört med befolkningen i stort visar Brå:s analyser exempelvis på en stor överrepresentation bland de misstänkta föräldrarna av personer som fått ekonomiskt bistånd samt av personer med högst grundskoleutbildning. Det förekommer anmälda brott även från familjer där de misstänkta är höginkomsttagare, men jämfört med andelen i befolkningen är höginkomsttagare underrepresenterade bland de personer som blivit anmälda till polisen för barnmisshandel.

Jämfört med situationen i befolkningen finns också en kraftig överrepresentation i den polisanmälda barnmisshandeln av barn från familjer där föräldrarna är separerade eller skilda.

Stora förskjutningar i vilka grupper som står bakom polisanmälan

Under 00-talet har det skett en ökning i antalet anmälningar från samtliga kategorier av anmälare. Samtidigt finns en stor variation mellan olika anmälargrupper när det gäller hur många fler anmälningar som gjorts under perioden. Sedan Brå:s tidigare kartläggning har det skett en tiofaldig ökning av antalet polisanmälningar som initierats av personal på förskola eller skola. Detta kan jämföras med en fördubbling av antalet anmälningar som gjorts av föräldrar respektive av sjukvården. Anmälningar som initierats av sjukvården svarar för en mycket liten an-

del av de anmälda brotten såväl i början som i slutet av 00-talet (5 procent 2001, 3 procent 2009).

De flesta av de anmälningar som initierats av förskola/skola och sjukvården har kommit till polisens kännedom indirekt. Förskolepersonal eller läkare har anmält sina misstankar om barnmisshandel till socialtjänsten, som sedan anmält vidare till polisen. Under 00-talet har antalet polisanmälningar från socialtjänsten ökat markant även när det gäller våld som upptäckts på andra sätt – till exempel under pågående socialtjänstutredningar eller genom barnavårdsanmälningar från släktingar och allmänheten i övrigt. Det handlar om en femfaldig ökning sedan Brå:s tidigare kartläggning av den anmälda barnmisshandeln under 1990-talet.

Ökningen i antalet anmälningar som initierats av förskola/skola och socialtjänst i övrigt är särskilt markant under sista delen av 00-talet (2005–2009).

Minskning i det polisanmälda våldets grovhet

Brå:s kartläggning visar att andelen misshandelsanmälningar som beskriver någon form av fysisk skada hos offret har minskat jämfört med 1990-talet.

För samtliga anmälargrupper förutom läkarna krävs mindre grovt våld jämfört med tidigare för att en polisanmälan ska bedömas som befogad. Förändringen är särskilt tydlig bland de fall som anmälts av förskola/skola, där andelen anmälningar som beskriver någon form av fysisk skada har minskat från 73 procent under 1990-talet till 28 procent år 2009.

Flera förändringar i de typer av familjer som anmäls för barnmisshandel

Under perioden 2005–2009 sker flera förändringar i de typer av familjer som beskrivs i polisanmälningarna om barnmisshandel. Det sker en minskning av andelen anmälningar som avser barn från splittrade familjer och en minskning av andelen anmälningar där det framgår att det förekommit våld mellan offrets föräldrar. Det sker också en tydlig minskning av andelen misstänkta personer med flera tidigare lagföringar för brott. Överlag tyder resultaten på att stora delar av den kraftiga ökningen i den anmälda barnmisshandeln under andra hälften av 00-talet avser typer av familjer som tidigare mer sällan fångades upp av den polisanmälda brottsligheten. Förändringarna kan i första hand hänvisas till ett förändrat anmälningsbeteende inom förskola/skola och bland föräldrar (de två största anmälargrupperna under sista delen av 00-talet).

Bland anmälningarna som initierats av barnomsorg/skola sker en tydlig minskning 2005–2009 av andelen anmälningar som avser barn från familjer där föräldrarna är separerade eller skilda och en minskning av andelen anmälningar som avser barn från familjer där den misstänkte har omfattande tidigare brottsbelastning.

Bland de polisanmälningar som gjorts av föräldrar sker en successiv minskning under 00-talet i andelen fall som också avser våldsbrott mot den anmälande föräldern. År 2001 var det oftare den ena föräldern utsatt för våld som var huvudorsaken till polisanmälan. Våldet mot familjens barn nämndes i samband med att den ena föräldern polisanmälde att hon (ibland han) blivit utsatt för brott av sin nuvarande eller före detta partner. Det sker sedan en successiv ökning i antalet anmälningar där det är våldet mot barnen som i sig är huvudorsaken till polisanmälan.

Satsningar kring anmälningsplikten har haft stor betydelse för ökningen av den polisanmälda misshandelsbrottsligheten mot barn

Resultaten av Brå:s kartläggning tyder på att den allra största delen av ökningen av den polisanmälda barnmisshandeln under 00-talet beror på förändringar i anmälningsbeteendet hos tre viktiga grupper: föräldrar, personal på förskola och skola samt socialtjänsten. När det gäller den särskilt kraftiga ökningen som syns i statistiken under perioden 2005–2009, visar Brå:s kartläggning att den först och främst handlar om en ökning av polisanmälningar som gjorts av socialtjänst. Merparten avser en ökning av anmälningar som initierats av personal på förskola och skola.

År 2001 konstaterade Kommittén mot barnmisshandel att personalen inom sjukvården, barnomsorgen och skolan sällan rapporterade sina misstankar om

barns utsatthet för misshandel eller vanvård i hemmet till socialtjänsten. Sedan dess har det gjorts stora satsningar för att öka olika gruppers kunskap om och förbättra rutinerna kring anmälningsplikten när det gäller barn som far illa. Det saknas nationell statistik om anmälningar till socialtjänsten men det finns mycket som talar för att satsningarna kring anmälningsplikten gett utslag samt att anmälningar till socialtjänsten har ökat.

Att dessa anmälningar också kommer till rättsväsendets kännedom kan förstås mot bakgrund av en ökad benägenhet hos socialtjänsten att bryta sekretessen och att polisanmäla misstankar om brott mot barn. Redan under 1990-talet kunde Brå konstatera en ökning i socialtjänstens benägenhet att polisanmäla misstankar om våld mot barn. Under 00-talet har samarbetet mellan socialtjänsten och polisen förstärkts ytterligare. Sedan 2005 finns det exempelvis så kallade barnahus i Sverige. Här samarbetar flera myndigheter och professionella grupper (bland annat polis, åklagare och socialtjänst) i gemensamma lokaler om de olika aktiviteter och åtgärder som måste samordnas när barn misstänks vara utsatta för brott.

Med utgångspunkt i resultaten av Brå:s kartläggning av den polisanmälda barnmisshandeln inom familjen under 00-talet kan huvudparten av den statistiska ökningen förstås som ett resultat av dessa förändrade förhållanden.

Få anmälningar förs hela vägen till lagföring

Av de totalt 1 035 polisanmälningar som ingår i studiens urval lades 25 procent ner utan att en brottsmisstanke registrerats i misstankeregistret. Av de drygt 770 anmälningar som upptagits i misstankeregistret fördes en misstanke avseende brott mot barn 0–6 år vidare i rättsprocessen till åtal, strafföreläggande eller åtalsunderlåtelse i 123 fall (12 procent av de ursprungliga anmälningarna). Totalt ledde närmare åtta procent av de ursprungliga anmälningarna till lagföring – de flesta genom fällande dom. Det finns inga större förändringar mellan början och slutet av 00-talet i andelen anmälningar som resulterade i en lagföring.

Påföljdsvalet varierar beroende på om det finns flera brott i åtalet

I cirka hälften av de fällande domar som ingår i materialet avser domen endast brott mot barn 0–6 år. I den andra hälften avser domen även brott mot äldre syskon eller mamman.

I de fall där domen bara avser brott mot barn i 0–6-årsåldern är den vanligaste påföljden böter. I de flesta fall framgår att brottet i domen rubricerats som ringa misshandel.

En fängelsepåföljd var betydligt vanligare i de fall där domen även avsåg brott mot äldre syskon eller mot 0–6-åringens mamma. Totalt 21 fängelsepåföljder har dömts ut i samband med de anmälningar som ingår i materialet. I 13 av dessa 21 fall avser domen även brott mot mamman till 0–6-åringen.

Inledning

Brå:s uppdrag

Efter att antalet polisanmälda fall av barnmisshandel hade ökat kraftigt under första delen av 1990-talet genomförde Brå år 2000 en kartläggning av den polisanmälda misshandeln mot barn 0–6 år inom familjen med fokus på åren 1990 och 1997 (Brå 2000b). Kartläggningen visade att det hade skett flera ändringar i karaktären på den anmälda barnmisshandeln mellan dessa år. Misshandeln hade blivit mindre grov, sett till förekomsten av skador bland offren, och allt fler anmälningar hade gjorts av föräldrar och socialtjänst, samtidigt som antalet anmälningar från sjukvården hade minskat. Flera av resultaten tydde starkt på att det hade skett en kraftig ökning av anmälningsbenägenheten under 1990-talet och att det var denna som till allra största delen förklarade ökningen av den polisanmälda misshandeln av små barn.

Regeringen har gett Brå i uppdrag att göra en uppföljning av den ovan nämnda kartläggningen. Av uppdraget framgår att antalet polisanmälda fall av misshandel mot små barn har fortsatt att öka under 00-talet. Precis som Brå:s tidigare kartläggning avser uppdraget misshandel av små barn (0–6 år) inom familjen. Uppföljningen ska täcka perioden fram till 2009. En skillnad jämfört med Brå:s tidigare studie är att det i uppdraget även ingår att belysa i vilken utsträckning anmälningarna leder till åtal och lagföring, samt vilka påföljder som dömts ut.

Kort om barnmisshandelns orsaker och konsekvenser

Risikfaktorerna är många och varierande

Forskningen om barnmisshandel visar att anledningarna till våldet är komplexa. Det finns sällan en enda faktor som ligger bakom. I stället tycks det i stort sett råda enighet om att våld mot barn inom familjen för det mesta beror på flera faktorer som samspekar och att olika förklaringsmodeller i de flesta fall bör tolkas i kombination med varandra (Brå 2000b, Lindell 2004).

Enkätundersökningar visar få skillnader mellan könen när det gäller vem som begår våldsbrott mot barn inom familjen. Där det finns skillnader mellan könen handlar det i första hand om en överrepresentation av kvinnor bland förövarna av det lindrigare våldet (Annerbäck 2011). I övrigt visar studier att faktorer som missbruk, annan kriminalitet, psykisk sjukdom, egen utsatthet för övergrepp som barn samt en positiv inställning till barnaga alla ökar risken för föräldrars våld

mot barn (Janson 2010, Annerbäck 2011). En förhöjd risk har också konstaterats hos familjer som upplever olika former av social och ekonomisk stress – bland annat låginkomstfamiljer, familjer med ensamstående föräldrar och familjer med föräldrar som är arbetslösa eller socialt isolerade. Genom att öka familjens utsatthet för stress innebär även sjukdomstillstånd hos andra familjemedlemmar en förhöjd risk för våld mot barn inom familjen (Annerbäck 2011).

Janson (2010) menar att också vissa egenskaper hos barnet har förknippats med en ökad risk för våldsutsatthet. Bland annat visar forskningen att hyperaktiva eller oppositionella barn löper en förhöjd risk att bli utsatta för våld, och det samma gäller för barn med kroniska sjukdomar eller funktionshinder, där överrisken tycks vara särskilt stor (ibid.). Enligt forskningen är dock den allvarligaste av alla riskfaktorer för våld mot barn att det förekommer våld i hemmet mellan de vuxna (Janson 2010).

Konsekvenser av våldet

När det gäller konsekvenserna av våldet visar forskningen att de vanligaste *fysiska* skadorna är blåmärken och andra märken på kroppen från slag eller sparkar. Små barn är särskilt sårbara för fysiska skador av våld, som i vissa fall rentav kan vara livshotande – till exempel skador i form av skallfrakturer, skador i inre organ eller skador av så kallat skakvåld (Committee on Child Abuse and Neglect 2001, Barnet m.fl. 2011).

Samtidigt är det viktigt att understryka att de allvarligaste skadorna kan vara av psykisk art. De psykiska skadorna kan variera beroende på bland annat typ av våld och hur länge våldet pågått. De kan också skilja sig mellan olika barn, till exempel beroende på barnets temperament (Barnet m.fl. 2011). Studier har visat att vissa våldsutsatta barn klarar sig väldigt bra som vuxna utan några tydliga långsiktiga konsekvenser av utsattheten (Doyle 1996, Barnet m.fl. 2011). Men för många kan de negativa psykiska konsekvenserna av våldet vara omfattande. Misshandeln kan bland annat orsaka fientlighet, aggressivitet, skuld och skamkänslor, ångest, depression och dålig empatisk förmåga (Svedin 2008, Barnet m.fl. 2011). Forskning visar vidare att barn som blivit utsatta för våld ofta ligger efter i sin intellektuella och känslomässiga utveckling samt att de har svårare att utveckla positiva sociala relationer (Doyle 2006). Det finns också omfattande forskning som konstaterat att utsatthet för våld som barn är starkt förknippad med så kallade riskbeteenden under ungdomsåren, till exempel kriminalitet, rökning, drog- och alkoholmissbruk samt sexuella riskbeteenden. Liknande samband finns även med dålig fysisk och psykisk hälsa som vuxen (Barnet m.fl. 2011).

Lagstiftning

Straffrättslig lagstiftning

Enligt brottsbalkens 3 kap. 5–6 § innebär misshandel att någon ”tillfogar annan person kroppsskada, sjukdom eller smärta eller försätter honom eller henne i vanmakt eller något annat sådant tillstånd”. Om gärningen varit livsfarlig eller om gärningspersonen tillfogat svår kroppsskada eller allvarlig sjukdom eller visat särskild hänsynslöshet eller råhet ska misshandeln bedömas som grov. Sedan 2010 särskiljs även en ny allvarsgrad av misshandel i brottsbalken – synnerligen grov misshandel. Vid bedömning av om brottet är synnerligen grovt ska särskilt beaktas om kroppsskadan är bestående, om gärningen orsakat synnerligt lidande eller om gärningspersonen visat synnerlig hänsynslöshet.

Påföljden för misshandel är fängelse i högst två år, eller om brottet är ringa, böter eller fängelse i högst sex månader. För grov misshandel är påföljden fängelse i lägst ett och högst sex år, för synnerligen grov misshandel lägst fyra och högst tio år.

Misshandel på enskild plats (oftast hemmet) faller sedan år 1982 under allmänt åtal. Tidigare var detta ett så kallat angivelsebrott, vilket innebar att offret själv (eller vårdnadshavaren) kunde avgöra om brottet skulle anges till åtal eller inte.

Sedan senare delen av 1990-talet har brottsbalken genomgått flera förändringar som visar på en stark politisk vilja att ytterligare uppmärksamma barns utsatthet i familjen i straffrättsliga sammanhang.

En viktig förändring skedde år 1998, när brottet grov fridskränkning infördes i brottsbalken (4 kap. 4 a §). Införandet innebär att gärningar som hör under brottsbalkens kapitel 3, 4 eller 6¹ numera kan innebära ett straffrättsligt ansvar för grov fridskränkning om gärningarna varit ett led i en upprepad kränkning av den utsatta personens integritet samt varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla. Antalet anmälda fall av grova fridskränkingsbrott har ökat under 00-talet, och år 2009 registrerades närmare 900 anmälda brott av polisen som grov fridskränkning mot barn under 18 år. Förändringen innebär att vissa anmälda brott som tidigare skulle ha registrerats av polisen som misshandel mot små barn inom familjen sedan 1998 i stället kan ha registrerats under brottskoderna för grov fridskränkning. Samtidigt avser brottet fridskränkning flera andra brottstyper än misshandel och det redovisas inte separat i statistiken för barn i åldern 0–6 år. För att kunna belysa fördelningen av olika brottstyper samt offrens ålder i de anmälda fridskränkingsbrotten krävs en särskild studie.

År 2003 infördes en ny bestämmelse i brottsbalkens 29 kap. 2 §, som innebär att det vid straffmätning ska betraktas som en försvårande omständighet om brottet varit ägnat att skada tryggheten och tilliten hos ett barn i dess förhållande till en närstående person. Det gäller både brott som barnet självt varit utsatt för och brott som barnet fått bevittna – till exempel våld mot en förälder. Bland de anledningar till förändringen som anfördes av regeringen var vikten av att förtydliga att verkningar av brott som begås mot eller inför barn i familjen är av grundläggande betydelse vid bedömningen av straffvärdet. Regeringen menade också att tillägget torde bidra till att den särskilt stora utsatthet som barn befinner sig i när förövaren är en närstående person i större utsträckning skulle uppmärksammas i brottsutredningar och i brottmålsprocessen i övrigt (prop. 2002/03:53).

Samtidigt som denna nya försvårande omständighet skrevs in i brottsbalken, lades även vållande till kroppsskada eller sjukdom av normalgraden under allmänt åtal, dock endast om brottet har riktats mot någon som är under arton år (brottsbalken 3 kap. 12 §).

Förbud mot aga och anmälningsskyldighet

År 1979 blev Sverige det första landet i världen att uttryckligen förbjuda barnaga. Sedan dess lyder föräldrabalkens 6 kap. 1 §: ”Barn har rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran. Barn skall behandlas med aktning för sin person och egenart och får inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling.” Fram till 2011 hade 29 länder infört förbud mot barnaga (Annerbäck 2011).

År 1990 ratificerade Sverige FN:s konvention om barnets rättigheter. Enligt artikel 19 har barnet rätt att skyddas mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld och mot vanvård eller utnyttjande av föräldrar eller andra vårdnadshavare. Vidare framgår att konventionsstaterna ska vidta alla lämpliga lagstiftnings-, administrativa och sociala åtgärder för att barn ska få detta skydd. Ett centralt inslag i samhällets arbete att skydda barn handlar om att se till att kunskap om barn som far illa kommer till de vårdande myndigheternas kännedom. Även på det här området har det skett viktiga förändringar sedan 1990-talet, inte minst med syfte att öka skyddet för barn mot utsatthet inom familjen.

Anmälningsskyldighet om missförhållanden som rör barn

Anmälan till socialtjänsten om missförhållanden som rör barn regleras i 14 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453) (SoL). Anmälan är för vissa en skyldighet och för andra en uppmaning. Enligt 14 kap. 1 § andra stycket har olika myndigheter och

---

¹ Det handlar om brott mot liv och hälsa (dvs. kroppsskada eller misshandel), brott mot frihet och frid samt sexualbrott.

deras anställda samt vissa yrkesutövare inom yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet *skyldighet* att anmäla till socialnämnden om sådana förhållanden som kan innebära att nämnden behöver ingripa till ett barns skydd. De myndigheter som är aktuella är de vilkas verksamhet berör barn och ungdom. Här avses främst åklagar- och polismyndigheter, skolan och förskolan, psykisk barn- och ungdomsvård, hälso- och sjukvården och verksamheter som finns inrättade för allmän ungdomsvård.

Anmälningsskyldigheten har successivt kommit att omfatta allt fler. Från och med den 1 juli 2003 omfattas exempelvis även myndigheter inom kriminalvården och rättspsykiatriska avdelningar inom Rättsmedicinalverket samt anställda inom dessa myndigheter (prop. 1996/97:124, Socialstyrelsen 2004).

Enligt 14 kap. 1 § första stycket SoL *uppmannas* allmänheten att anmäla om de får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd. Denna uppmaning avser också sådana myndigheter och yrkesverksamma som inte omfattas av skyldigheten enligt 14 kap. 1 § andra stycket. En anmälan bör göras redan då det finns en grundad misstanke om att det finns en fara för ett barns hälsa och utveckling. Det krävs alltså inte säker vetskap om att så är fallet (ibid.).

Flera satsningar för att öka kunskapen om anmälningsskyldigheten

Under 00-talet har det skett stora satsningar för att öka olika gruppers kunskap om skyldigheten att anmäla misstankar om missförhållanden som rör barn. Den 1 juli 2003 infördes således en hänvisning till 14 kap. 1 § SoL i bland annat skollagen (2010:800), hälso- och sjukvårdslagen (1982:763), tandvårdslagen (1985:125) och polislagen (1984:387). Socialstyrelsen har tagit fram ett allmänt råd (SOSFS 2003:16) om anmälningsskyldigheten och även en handbok för dem som omfattas av anmälningsskyldigheten (Socialstyrelsen 2004).

Flera andra myndigheter har också bedrivit ett aktivt arbete för att stärka barnperspektivet och kunskapen om anmälningsskyldigheten, bland annat Kriminalvården, Åklagarmyndigheten och Polisen. Rikspolisstyrelsen har exempelvis i samråd med Socialstyrelsen tagit fram en blankett om anmälan till socialnämnden när det gäller barn som far illa eller riskerar att fara illa. Det finns även en handledning om när och hur blanketten ska användas. Även Migrationsverket har tagit fram en blankett för anmälan till socialnämnden, med tillhörande lathund.

Förstärkt samarbete mellan socialtjänst och polis

Socialtjänsten har möjlighet att bryta sin sekretess för att anmäla en misstanke om brott mot någon som inte har fyllt 18 år, däribland brott som gäller misshandel.² Det innebär alltså att socialtjänsten har *möjlighet*, men ingen *skyldighet* att polisanmäla vissa brott mot barn och unga (SOU 2009:68). Enligt Socialstyrelsens allmänna råd i frågan bör misstanke om sådana brott dock skyndsamt polisanmälas om det är till barnets bästa (SOSFS 2006:12). Om en polisanmälan inte görs, bör motiveringen till detta dokumenteras.

Brå:s tidigare kartläggning av den anmälda barnmisshandeln visade att socialtjänsten redan under 1990-talet hade börjat anmäla allt fler misstankar om barnmisshandel inom familjen till polisen. Under 00-talet har samarbetet mellan socialtjänsten och polisen förstärkts ytterligare. Sedan 2005 finns det exempelvis så kallade barnahus i Sverige. Här samarbetar flera myndigheter och professionella grupper (bland annat polis, åklagare och socialtjänst) i gemensamma lokaler om de olika aktiviteter och åtgärder som måste samordnas när barn misstänks vara utsatta för brott. Målet med barnhusen och samordningen är att åstadkomma en bättre och snabbare hantering, öka lagföringen och säkra att barn vid behov får stöd och behandling.

---

² De brott som kan anmälas är brott mot 3, 4 eller 6 kap. brottsbalken eller brott som avses i lagen 1982:316 med förbud mot könsstympning av kvinnor, se 10 kap. 21 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

En större utvärdering av barnahusverksamheten har visat att informationsutbytet mellan polis och socialtjänst är större på barnahusorter än på orter utan barnahus. Ett tydligt utslag av detta är att socialtjänsten i barnahusorter anmäler fler brott till polisen (Kaldal m.fl. 2010).

Anmälda brott, anmälningsbeteende och mörkertal

Antalet polisanmälda misshandelsbrott mot barn 0–6 år har följt en ökande trend ända sedan senare delen av 1980-talet (Estrada 2007). Under större delen av perioden har ökningen varit tämligen svag men det har funnits två perioder då ökningstakten varit kraftigare – första delen av 1990-talet samt från och med 2005 (ibid.).

När man ska förhålla sig till utvecklingen av den polisanmälda brottsligheten är det viktigt att vara medveten om att det som i första hand avspeglas i statistiken är hur många personer som väljer att *anmäla* brott till polisen. Kopplingen mellan den anmälda brottslighetens utveckling och eventuella förändringar i den faktiska brottsligheten är både indirekt och mindre självklar.

Stort mörkertal vid brott mot barn

Forskare är eniga om att mörkertalet för brott mot barn är stort. Det gäller i synnerhet brott mot mindre barn och brott som begås inom familjen (Smith 2003). Små barn kan inte anmäla brotten till polisen själva, och för brott som begås inom familjen finns det stora hinder för att brotten blir synliga för utomstående. För att brott mot barn inom familjen ska komma till myndigheternas kännedom krävs att anhöriga eller personer som kommer i kontakt med familjen både uppmärksammar missförhållandena och gör en anmälan till exempelvis socialtjänsten. För att brotten ska komma till *rättsväsendets* kännedom krävs vidare att exempelvis anhöriga eller socialtjänsten också väljer att göra en polisanmälan.

Flera faktorer kan bidra till minskat mörkertal

Forskning visar att för brottstyper med ett stort mörkertal kan även små förändringar i olika gruppers anmälningsbeteende leda till stora ökningar i antalet anmälda brott. Viktiga faktorer kan exempelvis vara en ökad uppmärksamhet kring en viss brottstyp, förändringar i lagstiftningen samt förändringar i olika professionella gruppers regler och rutiner i arbetet med den aktuella brottstypen. De senaste decenniernas ökning i anmälda sexualbrott mot barn är ett tydligt exempel på den effekt som ett minskande mörkertal kan ha på den anmälda brottslighetens utveckling. Fram till 1980-talet förekom sexuella övergrepp mot barn i mycket liten utsträckning i statistiken över anmälda brott (Sarnecki 2009). Det är orimligt att tro att man i Sverige inte förgrep sig på barn under 1960- och 1970-talen. I stället handlar det låga antalet anmälda brott om att mörkertalet för sexualbrotten mot barn var väldigt stort (ibid.). Från och med 1980-talet började man uppmärksamma barns utsatthet för sexuella övergrepp både i forskningen och i samhällsdebatten och antalet anmälda sexualbrott mot barn har sedan dess följt en ökande trend, allt eftersom mörkertalet successivt har minskat (Martens 1990, Brå 2011b).

Ökad uppmärksamhet på våld mot barn

Samhällets uppmärksamhet på åtminstone det grövre fysiska våldet mot barn inom familjen har en något längre historia än uppmärksamheten kring barns utsatthet för sexuellt våld. Enligt forskare kan uppmärksamheten kring föräldrars våld mot barn härledas till 1940-talet, då läkare började identifiera oförklarade frakturer hos barn med hjälp av röntgentekniken (Smith 2003). Dock fick upptäckten stort genomslag först under 1960-talet efter det att en artikel med titeln *The battered child syndrome* publicerats i USA (Kempe m.fl. 1962). I artikeln beskrev författarna hur de i en nationell undersökning av 71 sjukhus hittade 302 barn som under samma år blivit inskrivna på sjukhus som resultat av allvarligt våld. Totalt 118 av dessa barn hade antingen dött eller lidit bestående hjärnskador.

Uppmärksamheten kring barns utsatthet för våld inom familjen har därefter successivt utvidgats till att innefatta mindre grovt våld, inte minst i form av våldsanvändning i uppfostringssyfte, också kallad barnaga. I detta avseende kan samhällets fokus på barns utsatthet för våld sägas ha utvidgats från att i första hand ha handlat om att skydda barn från fysiskt trauma till att se på våldet som en kränkning av barnets integritet, en utveckling som bland annat resulterat i Barnkonventionens formuleringar om barnets rätt till skydd mot *alla former* av fysiskt eller psykiskt våld.

Stort utrymme för ökning av det polisanmälda våldet

Ett stort mörkertal i samband med en successiv ökning och utvidgning av samhällets uppmärksamhet kring våld mot barn innebär en förväntning om förändringar över tid i olika gruppers anmälningsbeteende, vilket i förlängningen skulle leda till ökning av antalet brott som anmäls till polisen.

Studier har visat att det finns ett stort utrymme för ett ökat antal anmälningar, speciellt inom olika yrkesgrupper som kommer i kontakt med små barn. Till exempel konstaterade en undersökning bland BVC-läkare och barnläkare i Göteborg år 1998 att totalt två tredjedelar av läkarna någon gång misstänkt barnmisshandel utan att göra anmälan till socialtjänst. Endast 13 procent av läkarna instämde i påståendet att anmälan ska göras om man är helt säker på att övergrepp ägt rum (Hägg och Bores 1999, SOU 2001:18). Med utgångspunkt i tillgängliga studier konstaterade Kommittén mot Barnmisshandel år 2001 att även personalen inom barnomsorgen och skolan sällan rapporterade sina misstankar om barns utsatthet för misshandel eller vanvård i hemmet (SOU 2001:72).

Sedan slutet av 1990-talet har olika utredningar fortsatt att konstatera att socialnämnderna bara får kännedom om en liten andel av de barn som misstänks fara illa (Socialstyrelsen 2008). Samtidigt verkar den ökade uppmärksamheten kring barns utsatthet i familjen och satsningarna på att öka kunskapen om anmälnings-skyldigheten ha gett utslag. Det finns mycket som talar för att antalet anmälningar till socialtjänsten har ökat under 00-talet (SOU 2009:68).

Det saknas nationell statistik över dessa anmälningar, men i Västra Götaland, där länsstyrelsen sedan 1999 sammanställt uppgifter om inkomna barnavårdsanmälningar under första kvartalet varje år, har man konstaterat en ökning i anmälningarna i stort sett varje år. Mellan 1999 och 2006 ökade antalet anmälningar med närmare 60 procent, med en ytterligare ökning på 22 procent mellan 2006 och 2007. Ökningen avsåg i stort sett samtliga anmälargrupper – bland annat polisen, förskolan/skolan, hälsovården och anhöriga (Länsstyrelsen i Västra Götaland 2004, 2007). En tydlig ökning av anmälningar till socialtjänsten framgår också av en gemensam rapport av länsstyrelserna som avser åren 2006–2007. Ökningen är märkbar enligt en majoritet av länsstyrelserna och lejonparten av anmälningarna kommer från professionella som omfattas av anmälnings-skyldigheten, främst polis och förskola/skola (Länsstyrelserna 2008).

Utvecklingen enligt alternativa källor

På grund av den anmälda våldsbrottslighetens känslighet för förändringar i olika gruppers anmälningsbeteende har forskare konstaterat att kriminalstatistiken utgör en mycket osäker utgångspunkt för bedömningar av hur det faktiska våldet utvecklas över tid (Tonry och Bijleveld 2007). När det gäller våldsbrottslighetens utveckling är det därför viktigt att i möjligaste mån bygga bedömningen på alternativa kunskapskällor, bland annat sjukvårdsstatistik och frågeundersökningar. De påverkas i mindre utsträckning av förändringar i allmänhetens och olika myndigheters anmälningsbeteende och är därmed mer lämpliga som underlag för att uttala sig om eventuella förändringar i det faktiska våldet (Estrada 2006).

Den bild som framgår av de alternativa källorna står i stark kontrast till den långsiktiga ökande trend i antalet barnmisshandelsfall som blivit anmälda till polisen. Med utgångspunkt i frågeundersökningar kunde Kommittén mot Barnmisshandel år 2001 konstatera att föräldrars våld mot barn i Sverige hade minskat markant sedan 1980-talet. Enkätstudier riktade till föräldrar åren 1980 och

2000 visade att andelen föräldrar som under det senaste året "slagit eller klappat till" sitt barn hade minskat från cirka 28 procent år 1980 till drygt 1 procent år 2000 (SOU 2001:18, SOU 2001:72). Samma bild framträder för perioden 1995–2000 i enkätstudier riktade till barn i skolan (SOU 2001:18, Janson m.fl. 2007).

En uppföljningsstudie som genomfördes år 2006 konstaterade en försiktig ökning jämfört med år 2000 i andelen föräldrar som uppgav att de slagit eller klappat till sitt barn. År 2006 uppgav drygt 2 procent av föräldrarna att de slagit sitt barn under det senaste året. Mellan 2000 och 2006 var andelen skolbarn som uppgav att de haft erfarenhet av någon form av fysisk bestraffning i stort sett oförändrad (Janson m.fl. 2007).

Enligt forskare har förekomsten av det *grövre* våldet mot barn legat på en stabil nivå sedan 1980-talet (Annerbäck 2011). När det gäller utvecklingen under 00-talet visar Socialstyrelsens statistikdatabas att antalet 0–5-åringar som blivit inskrivna på sjukhus varje år på grund av övergrepp av annan person har legat tämligen konstant.³ Det handlar om 3–4 barn per 100 000 (totalt cirka 20 barn) varje år. Det allra grövsta, dödliga våldet mot barn har följt en minskande trend under en längre tid och har fortsatt att minska även mellan 1990- och 00-talet (Socialstyrelsen 2009, Brå 2011a).

Sammanfattningsvis visar de alternativa källorna att nivåer av det lindrigare familjevåldet mot barn uppges ha minskat under en längre period fram till och med åren kring 2000. Det innebär att den långsiktiga ökningen av antalet anmälda barnmisshandelsbrott har skett under en period då den faktiska brottsligheten sannolikt har minskat markant. Det grövre våldet har samtidigt antingen legat tämligen konstant eller, när det gäller det dödliga våldet, minskat. Under första delen av 00-talet kan det enligt frågeundersökningar bland föräldrar ha skett en viss ökning av det lindrigare våldet mot barn inom familjen. Vårddata tyder samtidigt på en fortsatt oförändrad nivå av det grövre våldet mot små barn efter år 2000.

Undersökningens syfte och frågeställningar

I enlighet med regeringens uppdrag är huvudsyftet med rapporten att beskriva och kartlägga den polisanmälda misshandeln av barn i åldern 0–6 år som sker inom familjen. Som redan nämnts kan studier av den anmälda brottsligheten inte ge svar på hur den faktiska våldsbrottsligheten utvecklats över tid. De kan inte heller ge svar på hur den faktiska barnmisshandeln fördelar sig bland barn i olika åldersgrupper eller inom olika grupper i befolkningen. Samtidigt är studier av den här typen en viktig utgångspunkt för att få en ökad förståelse för förändringar över tid i olika gruppers anmälningsbeteende. De kan också ge kunskap om eventuella förändringar i de typer av misshandelsfall som kommer till rättsväsendets kännedom.

Tillvägagångssättet följer det som användes i Brå:s tidigare studie. Med utgångspunkt i ett urval brottsanmälningar görs en detaljerad kartläggning av den polisanmälda barnmisshandeln i Sverige. Ett viktigt syfte är att försöka förklara ökningen av den anmälda barnmisshandeln under 00-talet, med särskilt fokus på vilka som upptäckt och anmält misshandelsfallen till polisen, samt eventuella förändringar i karaktären av den anmälda misshandelsbrottsligheten. Bland annat redovisar rapporten offrens köns- och åldersfördelning, våldets grovhet med avseende på fysiska skador och om det förekommer flera brottsoffer i familjen. Vidare presenteras de misstänkta personernas köns- och åldersfördelning, familjesituation och socio-ekonomiska förutsättningar. Rapportens sista kapitel redovisar hur många av de anmälda brotten i urvalet som gått vidare till åtal och lagföring, samt vilka påföljder som dömts ut i samband med lagföringarna.

---

³ Med undantag för år 2003 då det sker en tillfällig topp i statistiken.

Kartläggningen utgår från samma definition av barnmisshandel inom familjen⁴ som Brå:s tidigare studie av utvecklingen under 1990-talet. Det handlar om våldshandlingar som begåtts av offrets förälder/styvförälder eller av en pojk-/flickvän till någon av offrets föräldrar.

Material och metod

Urval av brottsanmälningar

Undersökningen baseras främst på en analys av ett urval brottsanmälningar. Det primära urvalet består av ett slumpurval av cirka 450 anmälningar om barnmisshandel mot barn 0–6 år av bekant person från vart och ett av åren 2001, 2005 och 2009, i hela landet. Dessa anmälningar begärdes in från polismyndigheterna, tillsammans med eventuella skrivelser – till exempel från socialtjänsten – som det hänvisas till i anmälan. Från detta urval har sedan de brott där förövaren varit offrets förälder/styvförälder eller förälderns pojk- eller flickvän tagits ut för att renodla undersökningen till att gälla familjevåldet.

Kartläggningen baseras på totalt 1 035 anmälningar om misshandel inom familjen från 00-talet – 306 från 2001, 350 från 2005 och 379 från 2009. Det totala antalet offer i kartläggningen är 1 216 (samma anmälan kan avse flera offer i åldern 0–6 år).

Tabell 1. Antal anmälningar respektive antal offer 0–6 år i studiens urval.

	2001	2005	2009	Totalt
Antal anmälningar	306	350	379	1 035
Antal offer 0–6 år	360	401	455	1 216

Bortfall

Externt bortfall

Det externa bortfallet beror på att vissa polismyndigheter inte kunnat tillhandahålla alla anmälningar och skrivelser, vilket inneburit att det i en del fall saknades tillräckligt med uppgifter för att kunna avgöra om fallet kunde kategoriseras som familjevåld eller inte (totalt drygt åtta procent av anmälningarna).⁵ Andelen fall av den här typen var relativt stor år 2001 (15 procent), eftersom man hade hunnit gallra en del av de skrivelser som polisanmälningarna hänvisar till.

Internt bortfall

Många av de variabler som redovisas i rapporten bygger på information från den så kallade fritexten i brottsanmälan samt på informationen i de skrivelser som det hänvisas till i anmälan. Hur innehållsrik och detaljerad informationen är varierar, dels mellan olika anmälningar, dels mellan olika variabler. Det innebär att det interna bortfallet är relativt stort för vissa variabler och att de resultat som redovisas i texten utgör *minimiskattningar*.⁶ Det finns dessutom ett visst bortfall i individvariablerna för de misstänkta personerna, till exempel de socioekonomiska variablerna, beroende på att personnummer saknats i anmälan.

Gallringen av skrivelserna från 2001 innebär att materialet generellt sett innehåller något mindre information kring fallen från 2001 jämfört med de övriga åren. Resultaten för 2001 är därmed något mindre tillförlitliga än resultaten för 2005 och 2009.

⁴ I fortsättningen också kallad "familjevåld".

⁵ Ytterligare två procent av anmälningarna fick exkluderas då de var dubblettanmälningar eller handlade om brott som registrerats under fel brottskod.

⁶ När det gäller till exempel redovisningen av andelen fall där det finns flera brottsoffer i familjen, anger siffrorna i hur stor andel av de insamlade anmälningarna som det förekommer information om att syskon eller en förälder också blivit utsatt för brott. Eftersom det kan ha förekommit flera offer i familjen även i en del av de övriga fallen, utan att detta tas upp i anmälan eller i de insamlade skrivelserna, handlar de redovisade siffrorna om en *minimiandel*.

Samkörningar med andra register

För att kunna beskriva de misstänkta personerna närmare har samkörningar gjorts dels med Brå:s register över lagförda personer (tidigare brottsbelastning), dels med data från SCB om de misstänkta personernas utbildning, samt om de socioekonomiska bakgrundsvariablerna inkomst, socialbidragstagande och födelse-land.

För att belysa i vilken utsträckning anmälningarna lett till åtal och lagföring, samt vilka påföljder som dömts ut, har materialet samkörts med data från misstänkeregistret och lagföringsregistret. Fällande domar avseende de anmälningar som gick till åtal har begärts in från tingsrätterna.

Barnmisshandel i den officiella statistiken

Om statistiken

Sedan år 1981 särskiljer den officiella statistiken misshandelsbrott riktade mot åldersgrupperna barn 0–6 år respektive barn 7–14 år. Sedan 2008 särredovisas även misshandelsbrotten mot barn i åldern 15–17 år, och redovisningen för samtliga åldrar sker uppdelat på de utsatta barnens kön. I statistiken redovisas om offer och gärningsperson var bekanta eller obekanta med varandra samt om brottet begåtts inomhus eller utomhus.

Misshandel av bekant gärningsperson

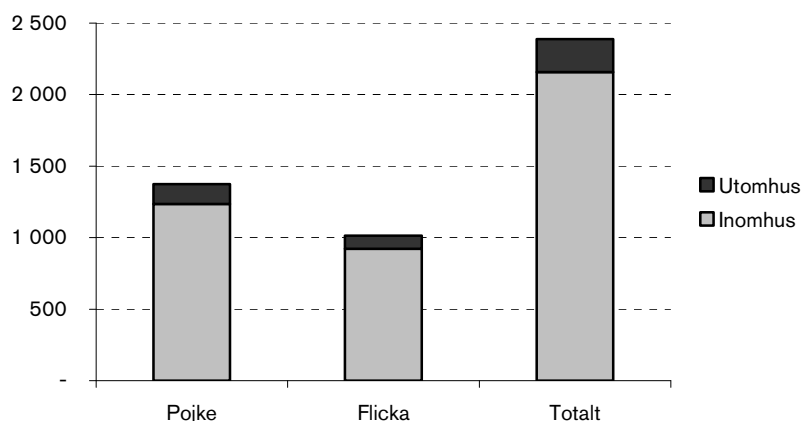
Undersökningens syfte är att beskriva utvecklingen under 00-talet av den polis-anmälda misshandel av barn i åldern 0–6 år som sker inom familjen. Av den anledningen avser nedanstående redovisning utifrån kriminalstatistiken misshandel där offer och gärningsperson varit bekanta. Detta är det närmaste man kan komma det rena familjevåldet i kriminalstatistiken.

Anmälda brott

Omfattning och struktur

År 2010 anmäldes 2 389 brott som rubricerades som misshandel av barn i åldern 0–6 år av bekant. Av dessa var 1 014 brott mot flickor (42 procent) och 1 375 brott mot pojkar (58 procent). I figur 1 redovisas brotten efter de kategorier som kriminalstatistiken ger möjlighet till. Omkring 90 procent av brotten hade begåtts inomhus, oavsett offrets kön.

Figur 1. Misshandel av barn 0–6 år av bekant. Anmälda brott år 2010, efter kön och platsen för brottet (antal).

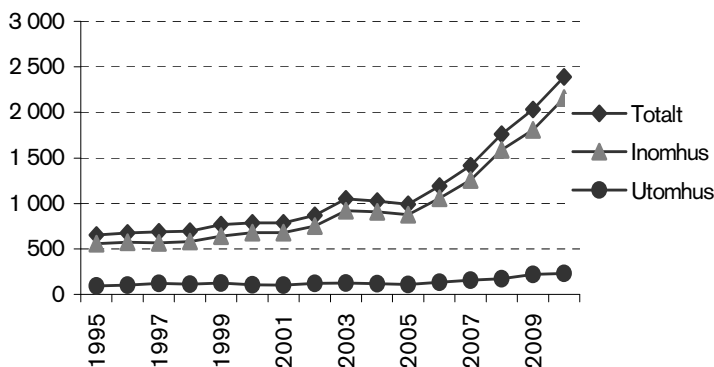

Utveckling

Som nämnts i rapportens inledande kapitel har den polisanmälda barnmisshandeln följt en ökande trend ända sedan senare delen av 1980-talet. Sedan mitten av 1990-talet har den anmälda misshandeln av barn 0–6 år av bekant mer än tredubblats (figur 2).

Den största delen av ökningen under perioden sedan 1995 har skett efter 2005. Under 10-årsperioden fram till 2005 ökade de anmälda brotten med drygt 50 procent. Därefter har det skett en ökning med 140 procent, mer än en fördubbling på bara fem år. Som också framgår av figuren, har ökningen i huvudsak handlat om brott som begåtts inomhus.

Figur 2. Misshandel av barn 0–6 år av bekant. Antal anmälda brott åren 1995–2010, totalt samt om brotten begåtts inomhus eller utomhus.

Enligt skattningar som gjorts med utgångspunkt i de data som Brå har samlat in i samband med uppdraget svarade familjevåld för cirka 80 procent av de polisanmälda brotten inom kategorin misshandel mot barn 0–6 år av bekant i början av 00-talet och för närmare 90 procent år 2009.⁷ En liknande skattning för 1990-talet gav resultatet att familjevåldet utgjorde cirka 70 procent av det totala antalet anmälda misshandelsbrott av bekant person mot barn i åldern 0–6 år (Brå 2000b). En stor del av ökningen i den anmälda misshandelsbrottsligheten mot små barn av bekanta personer handlar således om just familjevåldsfall.

⁷ Av samma material framgår att de anmälningar som inte avser familjevåld enligt studiens definition i huvudsak kan hänvisas till fem kategorier av personer: barn som är bekanta med offret eller offrets föräldrar, grannar och andra vuxna bekanta till offret eller offrets föräldrar, personer i fosterfamiljen där barnet bor, barnomsorgspersonal samt syskon eller släktingar.

Misshandel av barn 0–6 år inom familjen – resultat av uppföljningen

I det här kapitlet presenteras en fördjupande redovisning av den polisanmälda barnmisshandelns utveckling under 00-talet. Redovisningen bygger på den information som finns i det insamlade materialet av polisanmälningar och tillhörande skrivelser samt på registerdata om de misstänkta personernas socioekonomiska situation och tidigare brottsbelastning. Första delen av kapitlet redovisar resultaten avseende vem som anmält misshandeln, offren för våldet, samt våldets karaktär. Därefter flyttas fokus till gärningspersonerna.

Resultaten redovisas efter olika enheter. Redovisningarna som avser anmälare och offer⁸ görs med offren som enhet. I avsnitten om gärningspersonerna är enheten de misstänkta personerna.⁹ I de avsnitt där offer och gärningsperson kombineras,¹⁰ används offren som enhet. När det gäller beskrivningen av om det finns fler offer i familjen har anmälan utgjort redovisningsenhet.

I huvudsak redovisas resultaten uppdelat på år. För att kunna jämföra med resultaten från den tidigare kartläggningen presenteras även resultaten från 1997 som en jämförelsepunkt. Där redovisningar jämför hela materialet från 00-talet med hela materialet från 1990-talet har de redovisade andelarna justerats för att ta hänsyn till respektive års andel av den totala anmälda brottsligheten under den redovisade perioden. Signifikanstestning har gjorts med Chi-2 test.¹¹

---

⁸ Kön, ålder, skador, typ av misshandel, upprepning av våldet.

⁹ De avsnitt som rör gärningspersonernas socioekonomiska förhållanden och tidigare brottsbelastning baseras på de av gärningspersonerna som registrerats med personnummer på anmälan. En gärningsperson registrerats på detta sätt i cirka 90 procent av anmälningarna.

¹⁰ Relationen mellan offer och gärningsperson och offrens familjeförhållanden (dvs. huruvida familjen är hel eller splittrad).

¹¹ Chi-2 test används för att säkerställa att iakttagna skillnader inte beror på slumpen. Redovisning av signifikans i form av gränser för p-värde sker i fotnoter. Ett p-värde som är mindre än 0,05 ($p < 0,05$) innebär att sannolikheten att en iakttagen skillnad beror på slumpen är mindre än 5 på 100. Ett p-värde som är mindre än 0,01 ($p < 0,01$) innebär att sannolikheten att en iakttagen skillnad beror på slumpen är mindre än 1 på 100.

Vem anmäler våldet

Vid analyser av orsakerna till den kraftiga ökningen av de anmälda barnmisshandelsbrotten är frågan om vem det är som anmäler brotten viktig. Till exempel visade Brå:s studie om ökningen i de anmälda barnmisshandelsbrotten inom familjen under 1990-talet att andelen brott som anmäls av läkare eller annan vårdpersonal minskade markant mellan 1990 och 1997 samtidigt som andelen som anmäls av föräldrar och i synnerhet socialtjänsten ökade. Det föranledde slutsatsen att en ökad anmälningsbenägenhet var en viktig förklaring till att den polisanmälda barnmisshandeln hade ökat, eftersom det inte är rimligt att ökningar av antalet barnmisshandelsfall i samhället enbart skulle utgöras av fall som blir synliga för vissa anmälningskategorier och inte för andra.

Olika kategorier av anmälare

Redovisningen av vem som anmält våldet utgår från samma anmälningskategorier som användes i Brå:s tidigare kartläggning (jfr Brå 2000b). Det handlar om föräldrar, barnomsorg/skolpersonal, läkare och annan vårdpersonal, socialtjänsten, polisen och övriga. Omständigheterna både kring våldets upptäckt och hur det kommit till polisens kännedom varierar mellan dessa olika grupper. Redovisningen börjar därför med att kort beskriva några av de olika typer av anmälningar som förekommer bland polisanmälningarna från olika kategorier av anmälare.

Föräldrar

Brå:s genomgång av de insamlade polisanmälningarna visar att merparten av de anmälningar som gjorts till polisen av föräldrar kan delas in i tre olika grupper. Den ena gruppen av anmälningar handlar om fall där den ena föräldern – oftast offrets mamma – anmäler att hon själv blivit utsatt för våld av sin nuvarande eller före detta partner. Antingen i samband med anmälan eller under den efterföljande polisutredningen beskriver sedan den anmälade föräldern att den misstänkte förövaren också har utsatt ett eller flera barn i familjen för våld.

Den andra gruppen avser fall där föräldrarna är skilda och den ena föräldern anmäler att ett eller flera barn i familjen har utsatts för våld under en vistelse hos den andra. Ofta är det barnet eller barnen själva som berättat om våldet för den anmälade föräldern. Ibland handlar det om att hon eller han har upptäckt blåmärken eller andra märken på barnets kropp, som barnet inte kan eller inte vill ge en förklaring till.

I den tredje gruppen av anmälningar framgår att det pågår någon form av konflikt mellan föräldrarna. Det kan till exempel handla om en konflikt i vårdnadsfrågor, problem vid överlämning av barnen efter en vistelse hos den ena eller den andra föräldern eller konflikter i samband med en pågående separation. Ibland avser dessa anmälningar tillfällen då barnet blivit utsatt för någon form av våld i samband med ett bråk mellan föräldrarna. I andra fall kan det handla om att våld mot barnen som skett tidigare (i vissa fall långt tidigare) anmäls först nu i samband med den pågående konflikten mellan föräldrarna.

Barnomsorg och skolpersonal

Av materialet framgår att det är mycket sällsynt att barnomsorgen eller skolpersonalen anmäler sina misstankor om föräldrars våld mot barn direkt till polisen. Av de polisanmälningar som avser fall där våldet upptäckts av barnomsorgen eller skolan framgår att barnomsorgs- eller skolpersonalen i stort sett alltid gjort en anmälan till socialtjänsten, som därefter har valt att göra polisanmälan.¹² Oftast har våldet upptäckts genom att offren själva har berättat för personalen på förskolan eller skolan att de blivit slagna av mamma eller pappa (eller båda). Ibland är det äldre syskon eller den ena föräldern som har berättat om våldet för personalen, och i enstaka fall är det exempelvis föräldrar till andra barn på förskolan som har berättat att de misstänker att barnet blivit utsatt för våld. I ett fåtal fall har en anmälan gjorts till socialtjänsten utan att en berättelse om våld

¹² Anmälan har gjorts direkt till polisen i mindre än en procent av de fall där det är barnomsorgen eller skolan som står bakom anmälan.

från offret eller någon annan nämns i materialet. I dessa fall handlar det om att personalen har upptäckt märken på barnets kropp som gör att de misstänker att barnet kan ha blivit utsatt för våld i hemmet.

Läkare och annan vårdpersonal

Tre av fyra av de polisanmälningar som bygger på våldsmisstankar från läkare eller annan sjukvårdspersonal har också kommit till polisen indirekt, efter att sjukvårdspersonalen har anmält sina misstankar till socialtjänsten. Merparten av dessa anmälningar har gjorts efter att en eller båda föräldrarna har tagit barnen till akuten med olika typer av fysiska skador. Det framgår av materialet att läkarna i de flesta fall gjort anmälan till socialtjänsten eller polisen eftersom de anser att föräldrarnas förklaringar av hur skadorna uppstått är orimliga. Enstaka anmälningar handlar om fall där en läkarundersökning har lett till upptäckten av äldre skador som misstänks kunna ha uppstått genom att barnet utsatts för våld. I den här kategorin av anmälare ingår även några fall där psykologer har anmält misstankar om våld mot barn till socialtjänsten, till exempel efter att barnet självt eller ett syskon har berättat om våldet under ett psykologsamtal.

Socialtjänsten

I kategorin ”socialtjänst” ingår de polisanmälningar som gjorts av socialtjänsten men som inte grundar sig på information från sjukvården eller barnomsorg/skola. Upprinnelsen till dessa anmälningar varierar. Ofta handlar det om att socialtjänstens personal, under sina egna kontakter med familjen i fråga, själva har upptäckt att barn i familjen blivit utsatta för våld – till exempel har barnen eller en förälder berättat om våldet under pågående socialtjänstutredningar av olika slag. De övriga anmälningarna avser fall där andra personer har kontaktat socialtjänsten med information om att barnen blivit utsatta för våld eller om att de misstänker att det förekommer våld mot barnen. Anmälarna är ibland anonyma, ibland personer från exempelvis fosterhem eller kvinnohus. Det ingår även anmälningar som bygger på information som lämnats till socialtjänsten av bland annat släktingar eller andra familjemedlemmar, föräldrar till det utsatta barnets kamrater samt grannar och andra personer som känner familjen.

Polisen och övriga grupper

I merparten av de fall där det är polisen själv som anges som anmälare framgår av anmälan fritext att det i ett vittnesförhör i ett annat ärende har framkommit uppgift om att den misstänkte har utsatt ett eller flera barn för våld inom familjen. Ibland har det utsatta barnet självt förhörts i ett annat ärende. I dessa fall är det oftast oklart vad det andra ärendet som anmälan hänvisar till handlar om. Vissa av anmälningarna avser fall där polisen, i samband med exempelvis en utryckning, själv upprättar en anmälan om barnmisshandel.

De övriga grupper av personer som anmält barnmisshandel till polisen liknar väldigt mycket de grupper som lämnat information om våld mot barn till socialtjänsten. Det handlar bland annat om grannar som sett föräldrar agera våldsamt mot sina barn, personer som bevittnat föräldrars våld mot barn på allmänna platser samt bekanta till familjen som antingen bevittnat eller misstänker att det förekommer våld mot familjens barn. I kategorin ”övriga” ingår även syskon, andra släktingar och fosterföräldrar som gjort en anmälan om barnmisshandel direkt till polisen.

Utvecklingen inom de olika anmälargrupperna

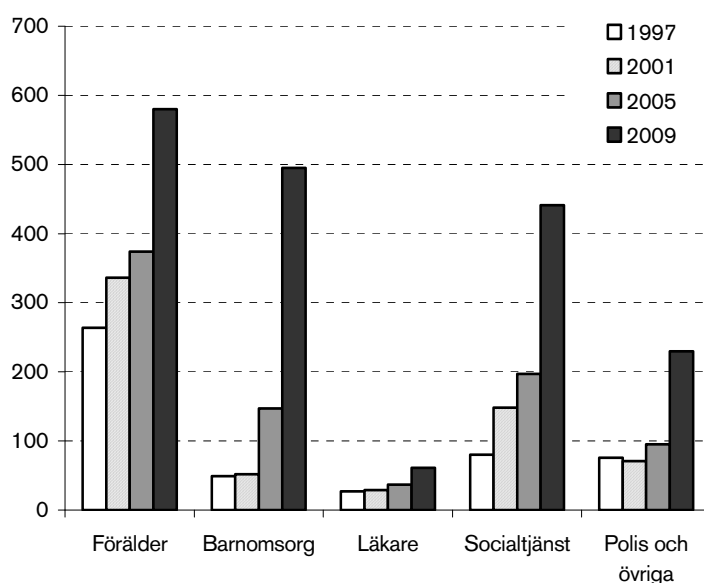
Tabell 2 redovisar hur stor andel av de anmälda misshandelsbrotten som har anmälts av de olika kategorierna av anmälare för åren 1997, 2001, 2005 och

2009. En skattning av det totala *antalet* misshandelsbrott mot barn 0–6 år inom familjen som anmälts av de olika anmälningskategorierna redovisas för respektive år i figur 3.¹³

Tabell 2. Andelen brott (i procent) som anmälts av olika kategorier av anmälare, åren 1997, 2001, 2005 och 2009.

Anmälare	1997	2001	2005	2009
Förälder	53	53	44	32
Barnomsorg/skolpersonal	10	8	17	27
Läkare/annan vårdpersonal	5	5	4	3
Socialtjänsten	16	23	23	24
Polis	5	3	3	3
Övriga	11	9	9	9
Totalt	100	101	100	98
Totalt antal offer	223	347	393	442

Figur 3. Skattat antal misshandelsbrott mot barn 0–6 år inom familjen som anmälts av olika kategorier av anmälare, åren 1997, 2001, 2005 och 2009.

Föräldrar utgör den anmälningskategori som svarar för den enskilt största delen av de anmälda brotten, såväl andels- som antalsmässigt. Det är dock socialtjänsten och barnomsorgen som svarar för den största delen av ökningen av de anmälda brotten under 00-talet. Sett till hur stor *andel* av de anmälda brotten som anmälts av respektive anmälningsgrupp, har föräldrarnas andel minskat från över hälften år 1997 till en knapp tredjedel år 2009. Däremot har andelen anmälningar från socialtjänsten ökat från 16 procent av de anmälda brotten år 1997 till närmare en fjärdedel år 2009. Den största ökningen avser brottsanmälningar som initierats av

¹³ De skattningar som presenteras i rapporten av *antalet* anmälda brott med olika kännetecken är att betraktas som grova. De utgår från ett antagande att andelen anmälningar i respektive års urval som avser familjevåld avspeglar andelen familjevåldsfall i den totala anmälda misshandelsbrottsligheten av bekanta, samt ett antagande att lika många brott per anmälan registreras i statistiken för familjevåld respektive för våld av bekanta utanför familjen.

barnomsorgen/skolan. Barnomsorgen svarade för 10 procent av de anmälda brotten år 1997, men för närmare 30 procent år 2009.¹⁴

Sett i termer av det skattade *antalet* anmälda brott innebär utvecklingen att det skett en dryg fördubbling av antalet brott som anmälts av föräldrar sedan 1997. Samtidigt har antalet brott som anmälts av någon inom barnomsorgen ökat med hela 900 procent, det vill säga en tiofaldig ökning.

Som har framgått ovan är det sällsynt att barnomsorgen eller sjukvården anmält brotten direkt till polisen. I de flesta fall handlar det om att förskolepersonal eller läkare anmält sina misstankar om barnmisshandel till socialtjänsten, som sedan anmält vidare till polisen. Under 00-talet har antalet polisanmälningar från socialtjänsten ökat markant även när det gäller våld som upptäckts på andra sätt – till exempel under pågående socialtjänstutredningar eller genom barnavårdsanmälningar från släktingar och allmänheten i övrigt. Det handlar om en femfaldig ökning sedan Brås tidigare kartläggning av den anmälda barnmisshandeln under 1990-talet. Sammantaget beror en mycket stor del av ökningen i de anmälda barnmisshandelsbrotten inom familjen under 00-talet på brott som kommit till *polisens* kännedom genom en anmälan från socialtjänsten. Om man slår ihop samtliga polisanmälningar som gjorts av socialtjänsten svarar dessa anmälningar för närmare två tredjedelar av ökningen i den polisanmälda barnmisshandelsbrottsligheten under perioden 2001–2009.

Offren och våldets karaktär

Barnens kön och ålder

Brås kartläggning av den polisanmälda barnmisshandeln under 1990-talet visade att pojkar utgjorde en större andel av offren för misshandelsbrotten än flickor. 57 procent av offren var pojkar och 43 procent flickor. Könsfördelningen inom offergruppen hade inte förändrats mellan 1990 och 1997. I det nyinsamlade materialet från 00-talet syns inte heller någon förändring i detta avseende. Pojkar utgör 58 procent av offren, flickor 42 procent. Andelarna har inte förändrats nämnvärt mellan 2001 och 2009.

Både i materialet från 1990-talet och i det från 00-talet är offren i det polisanmälda familjevåldet mot barn 0–6 år fler bland de äldre barnen än bland de yngsta. Under 1990-talet utsattes barn i åldersgruppen 0–1 år för 14 procent av de anmälda brotten, medan 4–6 åringarna utsattes för 58 procent av brotten. Motsvarande siffror i materialet från 00-talet är 12 respektive drygt 60 procent. Offrens åldersfördelning i den anmälda brottsligheten för åren 1997, 2001, 2005 och 2009 redovisas i tabell 3. Som framgår av tabellen har denna åldersfördelning inte förändrats särskilt mycket sedan slutet av 1990-talet.

---

¹⁴ Förändringarna över tid i de nämnda anmälargruppernas andelar av den anmälda brottsligheten är statistiskt signifikanta ($p < 0,01$).

Tabell 3. Offrens åldersfördelning i de anmälda brotten. Andelar i procent för åren 1997, 2001, 2005 och 2009.

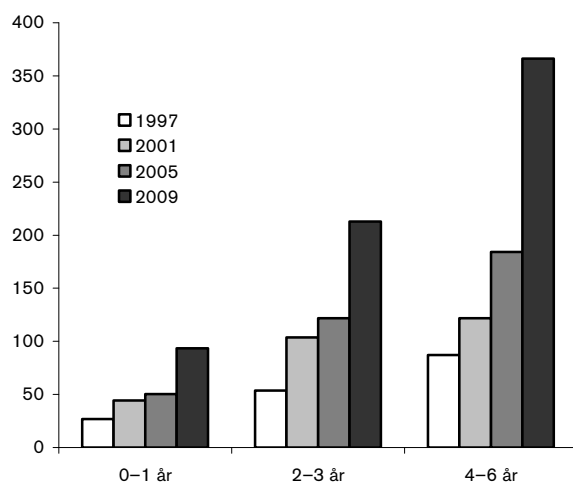
Offrets ålder	1997	2001	2005	2009
0-1 år	10	13	12	11
2-3 år	24	30	28	26
4-6 år	65	58	60	63
Totalt	100	100	100	100
Totalt antal offer	231	335	383	423

Större ökning i brott mot de äldre barnen med hänsyn till förändringar i folk-mängd i olika åldersgrupper

Den ökning som skedde i de anmälda misshandelsbrotten mot 0-6-åringarna under 1990-talet handlade i första hand om en ökning i antalet anmälda brott mot de äldre barnen (Brå 2000b). Trots att det sedan dess inte funnits någon tydlig förändring i offrens åldersfördelning i den anmälda brottsligheten, är det viktigt att också ta hänsyn till förändringar som kan ha skett sedan 1990-talet i åldersfördelningen bland små barn i befolkningen i stort.

Under perioden 1997-2009 som helhet har antalet barn i befolkningen i åldern 0-1 år ökat något, samtidigt som antalet barn i åldern 4-6 år har minskat. I figur 4 redovisas därför det skattade antalet anmälda brott per 100 000 barn i olika åldersgrupper för åren 1997, 2001, 2005 och 2009.

Figur 4. Skattat antal anmälda misshandelsbrott mot barn 0-6 år inom familjen, per 100 000 barn i respektive åldersgrupp åren 1997, 2001, 2005 och 2009.

Figuren visar att antalet anmälningar om familjevåld mot barn 0-6 år har ökat i samtliga åldersgrupper. Det innebär att ökningen av den anmälda misshandeln inte beror på någon demografisk förändring i gruppen små barn. Samtidigt har ökningens storleksordning varit olika för barn i olika åldrar. Under perioden 2001-2009 innebär ökningen i antalet polisanmälda misshandelsbrott mot 0-3-åringar en dryg fördubbling. För barn i 4-6-årsåldern handlar det om en tredubbling.

Dessa förändringar hör till viss del ihop med skillnader mellan anmälargrupperna när det gäller vilka åldersgrupper av barn som anmälningarna främst avser. I anmälningarna från barnomsorgen/skolan är drygt 70 procent av offren i 4-6-årsåldern under 00-talet. Bland anmälningarna från socialtjänst och föräldrar är motsvarande siffra 60 procent. Däremot avser anmälningarna från sjukvården barn i 4-6-årsåldern i mindre än 40 procent av fallen. Jämfört med de övriga anmälarkategorierna avser en mycket större andel av sjukvårdens anmälningar våld mot de yngsta barnen. Över 50 procent av anmälningarna från sjukvården avser barn 0-1 år, jämfört med bara 10 procent av anmälningarna från de övriga anmälargrupperna.

Köns- och ålderskillnader

Som redan nämnts utgör pojkar en större andel av offren än flickor. Däremot finns det inga tydliga skillnader i genomsnittsåldern mellan de pojkar och flickor som anmälningarna avser (tabell 4).

Tabell 4. Genomsnittsålder för flickorna och pojkarna i de anmälda brotten, åren 1997, 2001, 2005 och 2009.¹⁵

	1997	2001	2005	2009
Genomsnittsålder pojkar	4,2	3,7	3,9	3,9
Genomsnittsålder flickor	4,0	3,7	3,6	4,0

Under 1990-talet fanns det en tydlig dominans av flickor bland spädbarnsoffren (barn under ett år gammalt) för polisanmält familjevåld, såväl 1990 som 1997. I Brå:s tidigare kartläggning drog man slutsatsen att det med största sannolikhet var så att spädbarnsflickor helt enkelt löpte större risk än spädbarnspojkar att bli utsatta för misshandel som blev polisanmäld. Det insamlade materialet från 00-talet tyder på att denna överrisk har försvunnit. I materialet från 00-talet svarar pojkar för över hälften av spädbarnsoffren, jämfört med knappt 30 procent i materialet från 1990-talet.

Hur ser våldet ut?

Typ av våld

Vilken typ av misshandel har barnen blivit utsatta för? För att belysa denna fråga används den kategorisering av olika former av våld som togs fram i samband med Brå:s tidigare studie om barnmisshandel inom familjen.

Oftast förekommer olika typer av våld i ett och samma fall. Redovisningen i tabell 5 har därför gjorts efter förekomst, det vill säga i hur stor andel av fallen som respektive form av våld förekommer. Det har inte varit möjligt att särskilja informationen om våldstyp för åren 1990 respektive 1997. Tabellens första kolumn redovisar därför den samlade informationen för åren 1990 och 1997.

Tabell 5. Typ av misshandel. Andelar i procent, åren 1990 och 1997, 2001, 2005 samt 2009.

Typ av misshandel	1990 och 1997	2001	2005	2009
Ingen information om typ av misshandel ¹⁶	35	20	13	10
Slag med hand	62	59	61	66
Slag med tillhygge	12	9	10	9
Slängt, slitit i, knuffat	22	16	18	14
Nypt, rivit, bitit, dragit i hår/öra	11	7	10	16
Sparkat	6	7	4	5
Skakat	2	4	4	3
Strypgrepp/kvävningsförsök	2	3	3	2
Övrigt ¹⁷	19	11	13	11
Totalt antal offer	434	360	401	455

Det finns få skillnader mellan 1990-talet och 00-talet i hur ofta de olika typerna av våld beskrivs i materialet. En viktig förändring är att andelen fall där det saknas en beskrivning av någon specifik form av fysiskt våld har minskat sedan 1990-talet (från 35 procent till 10 procent¹⁸), vilket tyder på att materialet från 00-talet rent generellt är mer "informationsrikt".

¹⁵ Andelen pojkar och flickor i olika åldersgrupper redovisas för respektive år i tabell 14 i bilagan.

¹⁶ Kategorin "Ingen information om typ av misshandel" inkluderar de fall där det framgår av materialet att barnet "blivit misshandlat" utan att någon specifik typ av fysiskt våld nämns.

¹⁷ De våldshandlingar som ingår i kategorin "övrigt" är mycket varierande. Det handlar bland annat om att barnet blivit kramat våldsamt, tvingat att äta, tryckt ner våldsamt i en barnstol, duschats i kallt eller hett vatten, att den misstänkte kastat saker på barnet, eller att barnet blivit fastspänt eller instängt i ett rum.

¹⁸ Minskningen är statistiskt signifikant $p < 0,01$

innebär att förekomsten av olika typer av våld kan ha underskattats i materialet från såväl 1990-talet som första delen av 00-talet.

I övrigt är det svårt att se några tydliga utvecklingsmönster. Den vanligaste typen av misshandel är slag med handen, som sammanlagt förekommer i drygt 60 procent av de polisanmälda våldsfällen under både 1990-talet och 00-talet. Slag med tillhygge förekommer i ungefär vart tionde fall i materialet från såväl 1990-talet som 00-talet. Det tillhygge som nämns mest frekvent i anmälningarna är skärp eller bälte. Därefter kommer skohorn, hårborste, sko/toffla, och ”pinne” i ungefär lika stor utsträckning.

Fysiska skador

Barnens fysiska skador har kategoriserats utifrån en bedömning av de redovisade skador som offren fått av misshandeln. Indelningen har ursprungligen gjorts av en barnläkare i samband med Brå:s kartläggning av barnmisshandel inom familjen under 1990-talet. Det nyinsamlade datamaterialet från 00-talet har kodats efter samma kodschema och kodningsinstruktion.

Uppgifter om skadorna framkommer i brottsanmälan eller i skrivelse från exempelvis socialtjänst eller rättsintyg från läkare. Det saknas information om skador i en majoritet av fallen oavsett anmälningsår (tabell 6). Det är viktigt att påpeka att detta inte nödvändigtvis innebär att det inte har förekommit några skador i dessa fall. Samtidigt tyder den genomgång av ärenden som gjordes i samband med kodningen att de flesta av de fall där det saknas information sannolikt inte har inneburit några *allvarliga* skador hos offret.

Tabell 6. Offrens skador enligt det insamlade materialet. Åren 1997, 2001, 2005 och 2009. Andelen fall i procent.

Fysiska skador av misshandeln	1997	2001	2005	2009
Ingen information om skador	57	66	61	71
Lindriga skador (inklusive märken) ¹⁹	34	29	34	26
Allvarliga skador ²⁰	9	5	5	3
Totalt	100	100	100	100
Totalt antal offer	237	360	401	455

Huvudmönstret, oavsett anmälningsår, är att merparten av de skador som beskrivs är lindriga samt att grövre skador är relativt ovanliga. Bortsett från att det ibland förflutit viss tid mellan misshandelstillfället och anmälningstillfället, vilket betyder att skador i vissa fall hunnit läka, tyder resultaten på att den polisanmälda misshandeln mot små barn oftast innebär antingen lindriga fysiska skador eller att fysiska skador inte förekommer.

Det har skett en minskning mellan 1997 och 2009 i andelen anmälningar där det förekommer information om en fysisk skada – från 43 procent i början av perioden till knappt 30 procent i slutet. Det har också skett en successiv minskning sedan 1997 i andelen anmälningar som innehåller en beskrivning av en allvarlig skada.²¹ Det tyder på att en mycket stor del av de anmälningar som tillkommit under 00-talet handlar om lindrigare våldsfall.

Skador förekommer oftast i anmälningarna från sjukvården

Sett till de olika anmälargrupperna är de allvarliga skadorna mest framträdande i anmälningarna från sjukvården (tabell 7). Skillnaderna mellan sjukvården och exempelvis barnomsorgen förklaras till stor del av de olika yrkesgruppernas skil-

¹⁹ T.ex. rodnader, bulnader, blåmärken, rivsår.

²⁰ Kategorin inkluderar bland annat större sår, brännskador, hjärnskakning, frakturer samt även ett mindre antal potentiellt livshotande skador, som skallfrakturer och hjärnskadorna. För att kunna jämföra med materialet från 1997 har det antagits att hälften av de fall där det finns skador vars allvarsgrad inte kunnat avgöras hör till kategorin ”Allvarliga skador” (jfr Brå 2000b).

²¹ Minskningarna 1997–2009 i andelen anmälningar som beskriver såväl någon form av skador som allvarliga skador är statistiskt signifikanta ($p < 0,01$).

da roller. Läkare ser av naturliga skäl främst de fall där skador uppstått. Omkring 40 procent av sjukvårdens anmälningar beskriver fall med allvarliga skador såväl under 1990-talet som under 00-talet.

Tabell 7. Andelen barnmisshandelsfall anmälda av olika anmälargrupper som beskriver någon skada respektive allvarliga skador av våldet. Procent. 1990-talet respektive 00-talet.

Anmälargrupp	Någon skada (inkl. lindriga)		Allvarliga skador	
	1990-talet	00-talet	1990-talet	00-talet
Läkare/sjukvård	69	66	41	40
Föräldrar	48	39	6	3
Socialtjänsten	44	28	12	4
Barnomsorg/skola	73	30	16	2
Polis och övriga	44	22	8	1

Andelen anmälningar som beskriver skador av våldet har minskat över tid i alla de andra anmälarkategorierna.²² För dessa anmälargrupper verkar det successivt ha krävts allt mindre grovt våld för att en polisanmälan ska bedömas som befogad. Det gäller i synnerhet för anmälningar från barnomsorgen, där det skett en särskilt stor minskning i andelen fall som resulterat i fysiska skador på offret. Andelen anmälningar från barnomsorg/skola som beskriver någon form av fysisk skada har minskat från 73 procent under 1990-talet till 28 procent år 2009.

Upprepat våld

Den polisanmälda barnmisshandeln är ofta en upprepad företeelse. Oavsett anmälningsår är det väldigt få fall där man med säkerhet kan säga att det anmälda våldet handlar om en uttalad engångsföreteelse (se tabell 8). För sammanlagt 38 procent av offren i Brå:s tidigare studie av åren 1990 och 1997 var det känt att barnen blivit utsatta för upprepat våld (minst två gånger). Efter 1997 ökar andelen anmälningar där det förekommer information om upprepat våld fram till mitten av 00-talet (tabell 8). Sannolikt beror ökningen åtminstone till viss del på den ovan nämnda ökningen av informationsmängden i materialet från 00-talet. Mellan 2005 och 2009 ligger andelen fall där det förekommer information om upprepat våld stabilt på närmare 60 procent. Det är mycket sannolikt att även den här siffran innebär en underskattning av den faktiska andelen anmälningar som avser barn som blivit utsatta för våld vid flera tillfällen. Samtidigt är det väldigt få fall där det förekommer information om både upprepat våld och allvarliga skador i samma anmälan (närmare 4 procent av fallen under 1990-talet, drygt 1 procent under 00-talet²³).

²² Minskningen är statistiskt signifikant för alla fyra anmälargrupper (socialtjänst, föräldrar: $p < 0,05$; barnomsorg/skola, polis/övriga: $p < 0,01$).

²³ Minskningen är statistiskt signifikant, $p < 0,01$.

Tabell 8. Andelen fall där det framgår att offret blivit utsatt för våld vid mer än ett tillfälle, åren 1997, 2001, 2005 och 2009. Procent.

Upprepat misshandel	1997	2001	2005	2009
Uttalad engångsföreteelse	<1	4	3	1
Oklart om flera gånger	64	46	40	40
Information om upprepat utsatthet (minst två tillfällen)	35	49	58	59
Totalt	100	100	100	100
Totalt antal offer	237	360	401	455

Tillsammans med de ovan redovisade resultaten avseende skador av våldet tyder siffrorna om upprepat våld på att ökningen i den anmälda misshandelsbrottsligheten mot små barn i första hand avser en ökning av antalet anmälningar rörande fall av upprepat, lindrigare våld inom familjen.

Fler offer i familjen

I en så stor andel som 60 procent av det totala antalet anmälningar²⁴ från 00-talet framgår att ytterligare minst en familjemedlem har blivit utsatt för brott. Motsvarande siffra för materialet från 1990-talet som helhet var mycket lägre – 35 procent. Oftast har också de andra offren utsatts för misshandel. Det förekommer dock andra brott, till exempel olaga hot, sexualbrott och skadegörelse. Utvecklingen sedan 1997 framgår av figur 5, som redovisar i hur stor andel av anmälningarna det förekommer information om att ett syskon respektive en förälder också blivit utsatt för brott.²⁵

Den stora ökningen mellan 1997 och 2001 i andelen fall där det förekommer information om brott mot andra familjemedlemmar är svår att tolka. Den kan bero på en förändring i de typer av våldsfall som blivit anmälda till polisen. Men den kan också bero på att materialet från 1990-talet underskattar förekomsten av brott mot andra familjemedlemmar jämfört med det mer informationsrika materialet från 00-talet.²⁶

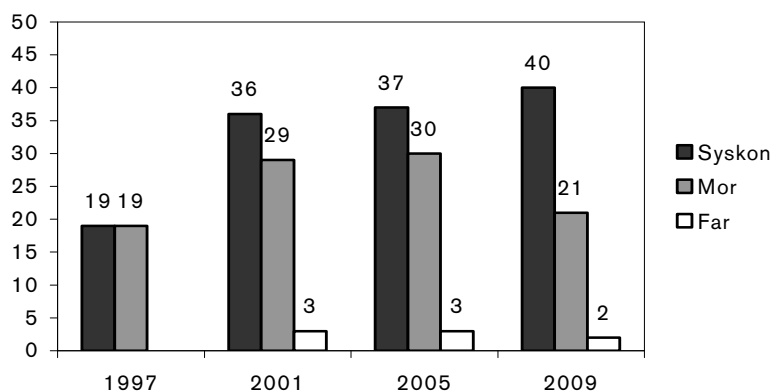
²⁴ Observera att den enhet som används för redovisningen i det här fallet är "polis-anmälan" – till skillnad från de tidigare analyserna i detta kapitel, som använder det individuella offret som redovisningsenhet.

²⁵ För 00-talet redovisar tabellen även information om fädernas eventuella utsatthet för brott. Detta kodades inte i 1990-talets kartläggning.

²⁶ Ökningen i antalet anmälda brott mellan 1997 och 2001 är också relativt blygsam sett i termer av den stora ökningen som skett fram till 2009. Eventuella förändringar i karaktären hos de anmälda brotten mellan dessa två år är således av mindre betydelse för förståelsen av den kraftiga ökningen i antalet anmälda brott under 00-talet jämfört med ändringar som sker mot slutet av perioden (jfr figur 2).

Figur 5. Andelen anmälningar (i procent) där det framgår att ytterligare minst en familjemedlem blivit utsatt för brott, åren 1997, 2001, 2005 och 2009.

Sett till utvecklingen under 00-talet för sig är andelen anmälningar där det framgår att ett syskon till offret också blivit utsatt för brott inom familjen relativt stabil.²⁷ Däremot sker en tydlig och statistiskt signifikant²⁸ minskning mot slutet av perioden i andelen fall där en förälder också blivit utsatt för brott. Minskningen tyder på att det efter 2005 har skett en förändring i de typer av familjer som anmäls till polisen på grund av våldshandlingar mot familjens barn. En stor del av den kraftiga ökningen i antalet polisanmälningar under senare delen av 00-talet tycks avse brott mot barn från familjer där våld mellan föräldrarna inte är en del av familjens problembild.

Avvikande utvecklingstrend bland anmälningar gjorda av föräldrar

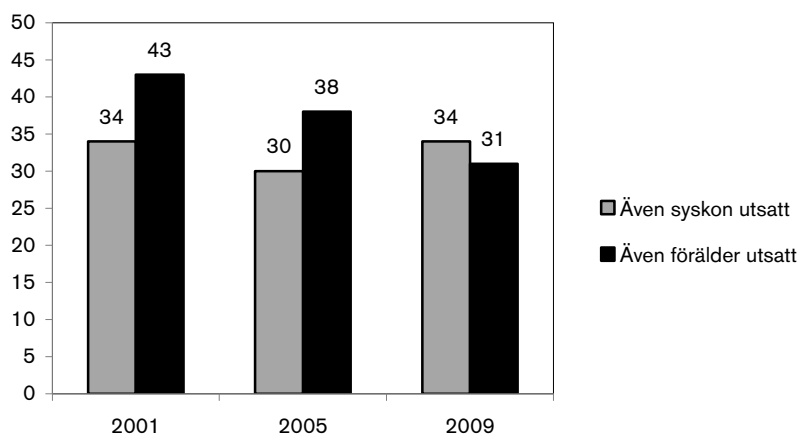
Om man ser till de olika anmälargrupperna framgår att de anmälningar som gjorts av föräldrar skiljer sig något från den generella utvecklingen som redovisats i figur 5. Bland föräldrarnas anmälningar sker en tydlig, successiv minskning under 00-talet i andelen fall där det framgår att en förälder också blivit utsatt för brott inom familjen (figur 6).²⁹

²⁷ Ökningen 2001–2009 i andelen anmälningar där det framgår att ett syskon till 0–6-åringen blivit utsatt för brott är inte statistiskt signifikant.

²⁸ $p < 0,01$.

²⁹ Minskningen är statistiskt signifikant ($p < 0,01$).

Figur 6. Andelen fall (i procent) där det framgår att ett syskon eller en förälder också blivit utsatt för brott, åren 2001, 2005 och 2009. Endast anmälningar gjorda av en förälder.

Figuren visar att småbarnsföräldrar under 00-talet successivt blivit mer benägna att polisanmäla en partner eller före detta partner för våld mot gemensamma barn utan att de själva också blivit utsatta för brott inom familjen.

I praktiken handlar förändringen om att det i början av 00-talet oftare var den ena förälderns utsatthet för våld som var huvudorsaken till polisanmälan. Våldet mot familjens barn nämndes i samband med att den ena föräldern polisanmälde att hon (ibland han) blivit utsatt för brott av sin nuvarande eller före detta partner. Det sker sedan en successiv ökning i antalet fall där det är våldet mot barnen som i sig är huvudorsaken till polisanmälan. Sett till utvecklingen i det skattade *antalet* brott anmälda av föräldrar under 00-talet har antalet anmälda brott inom familjer där det också förekommit våld mot den anmälande föräldern knappt ökat alls. Antalet anmälda brott inom familjer där det *inte* förekommit våld mellan föräldrarna har däremot fördubblats.

Gärningspersonerna

De personer som beskrivs i det här avsnittet är de som registrerats som misstänkta på brottsanmälan. I materialet från 00-talet förekommer fler än en gärningsperson i samband med 13 procent av anmälningarna, vilket innebär en ökning jämfört med 1990-talet, då motsvarande siffra var 7 procent.³⁰

Kön och ålder

Av de misstänkta är cirka en tredjedel kvinnor och två tredjedelar män. Det gäller såväl 00-talet som 1990-talet. Det innebär att kvinnor utgör en relativt stor andel av de misstänkta i jämförelse med de flesta andra brottstyper.

Även i fråga om de misstänkta åldersfördelning är skillnaderna mycket små mellan 1990-talet och 00-talet. Flertalet misstänkta personer i materialet från 00-talet är i 25–29-årsåldern (20 procent) och i 30–39-årsåldern (45 procent). Det har sin naturliga förklaring i att de flesta småbarnsföräldrar finns i dessa åldrar. Mellan 2001 och 2009 har det inte skett någon tydlig förändring i åldersfördelningen bland de misstänkta personerna (se tabell 15 i bilagan).

³⁰ Beskrivningen av de misstänkta köns- och åldersfördelningar i nästa avsnitt, samt i tabell 15 i bilagan är baserade på det totala antalet misstänkta personer. För att kunna jämföra med situationen under 1990-talet baseras redovisningarna i övriga fördelningar med misstänkta personer på uppgifter om en misstänkt person per anmälan. Dessutom räknas en misstänkt person bara en gång per år, även om han eller hon förekommer i samband med flera anmälningar under samma år.

De misstänkta personernas relation till offret

En mycket stor andel av de misstänkta är biologisk förälder³¹ till offret. I materialet från 00-talet är den misstänkte en biologisk förälder till barnet i 90 procent av fallen totalt sett. Motsvarande andel för materialet från 1990-talet var 85 procent. Det framgår av tabell 9 att de biologiska föräldrarnas andel bland de misstänkta personerna i materialet gradvis har ökat under hela perioden 1997–2009.

Tabell 9. De misstänkta personernas relation till offren. Andelar i procent, åren 1997, 2001, 2005 och 2009.

Relation till offret	1997	2001	2005	2009
Biologisk förälder	84	88	90	92
Styvförälder/förälders sambo	14	11	8	8
Förälders pojk- eller flickvän	2	1	2	<1
Totalt	100	100	100	100
Totalt antal offer	237	360	401	455

Familjeförhållanden

I hela materialet från 00-talet framgår att offrets föräldrar var separerade eller skilda i 48 procent av de anmälda brottsfallen.³² Motsvarande andel för materialet från 1990-talet var 52 procent. Det kan jämföras med statistik som visar att andelen barn 0–6 år i befolkningen totalt som *inte* var sammanboende på samma fastighet som båda sina ursprungliga föräldrar uppgick till cirka 14 procent både i mitten av 1990-talet³³ och under andra hälften av 00-talet.³⁴

Som framgår av Brå:s tidigare kartläggning (Brå 2000b) finns det förmodligen två huvudsakliga förklaringar till den stora överrepresentationen av skilda föräldrar i anmälningarna. Dels är det av allt att döma så att benägenheten att anmäla den andra föräldern för barnmisshandel ökar betydligt efter en separation. De sociala följderna i den egna tillvaron samt även risken för eventuella repressalier blir mindre. Dels kan en skilsmässa i vissa fall vara en konsekvens av att det förekommer sociala problem eller andra stressfaktorer inom familjen (t.ex. arbetslöshet, alkoholmissbruk) som enligt forskningen också innebär en förhöjd risk för familjevåld mot barn.

Tabell 10. Andelen anmälningar (i procent) där det framgår att familjen är "splittrad" (barnet ej sammanboende med båda biologiska föräldrarna), åren 1997, 2001, 2005 och 2009.

	1997	2001	2005	2009
Föräldrar separerade/skilda	52	50	54	44
Framgår ej	48	50	46	56
Totalt antal offer	237	360	401	455

Färre splittrade familjer i anmälningarna från barnomsorgen

Sett till utvecklingen under 00-talet har andelen fall där det framgår att offrets föräldrar är separerade minskat mot slutet av perioden, från 54 procent år 2005 till 44 procent 2009 (tabell 10).³⁵ Den förändring som syns mellan 2005 och 2009 är i första hand kopplad till en förändring bland anmälningarna som initierats av

³¹ Adoptivföräldrar räknas också till denna kategori.

³² Kategorin "separerade eller skilda" (även kallad "splittrad familj") bygger på den information som framgår av materialet avseende huruvida barnets båda biologiska (eller adoptiva) föräldrar fortfarande bor tillsammans. I de fall där det inte tydligt framgår av materialet att föräldrarna är separerade eller skilda, är det svårt att bedöma läget i detta avseende. I en del fall (cirka 14 procent under 00-talet) framgår det tydligt att föräldrarna bor tillsammans. I de övriga fallen är det, utifrån den information som finns i materialet, i det närmaste omöjligt att vara säker på om föräldrarna bor tillsammans, även om man ofta skulle gissa att de gör det. Det säkraste sättet att hantera datamaterialet i detta fall är därför att redovisa i hur många fall det framgår att föräldrarna är skilda, men att samtidigt ha klart för sig att siffrorna innebär en *minimiskattning*.

³³ Barnombudsmannen, SCB, 1998.

³⁴ Enligt siffror från SCB:s statistiska databas på nätet.

³⁵ Minskningen är statistiskt signifikant ($p < 0,01$).

barnomsorg/skola. År 2001 och 2005 avsåg cirka 40 procent av anmälningarna från barnomsorg/skola barn från familjer där föräldrarna var separerade eller skilda. Motsvarande andel för 2009 är 22 procent.³⁶ Dessa andelar kan jämföras med anmälningarna från föräldrar, där närmare 70 procent av anmälningarna under hela 00-talet avser våld mot barn med skilda föräldrar.

Socioekonomiska förhållanden

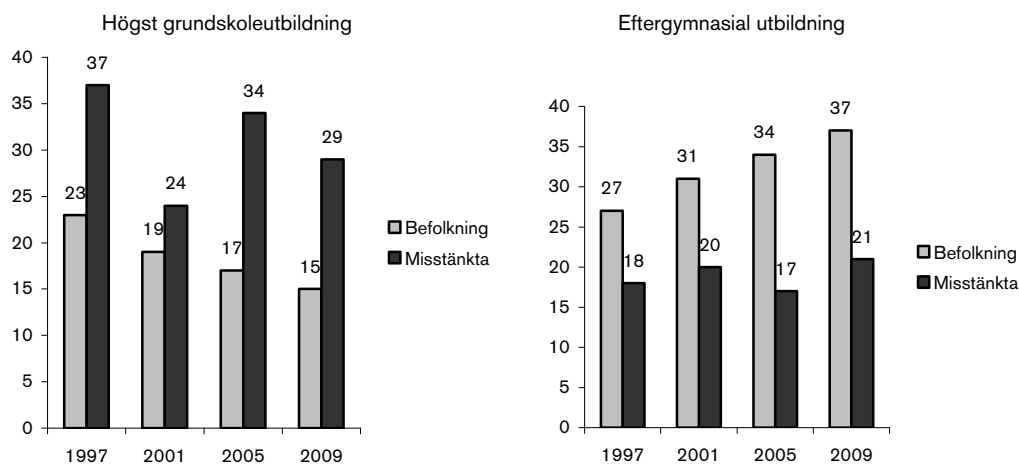
Brå:s kartläggning av den polisanmälda barnmisshandeln under 1990-talet visade ett tydligt samband mellan familjens socioekonomiska förhållanden och frekvens av polisanmäld barnmisshandel. Föräldrar med sämre socioekonomiska förutsättningar var starkt överrepresenterade bland de misstänkta personerna. Överlag visar uppgifter om de misstänkta personernas utbildning, socialbidrag och inkomst under 00-talet samma bild.

Utbildningsnivå

Analyser av de misstänkta högsta uppnådda utbildning visar att det finns ett samband mellan låg utbildningsnivå och högre frekvens av polisanmäld barnmisshandel. Under 00-talet som helhet är andelen lågutbildade (högst grundskoleutbildning) närmare dubbelt så stor bland de misstänkta för barnmisshandel jämfört med andelen i befolkningen. Andelen misstänkta med eftergymnasial utbildning är drygt hälften så stor som samma andel i befolkningen.³⁷

Jämförelser av utbildningsnivån mellan 1990-talet och 00-talet bör göras med försiktighet eftersom Utbildningsregistret genomgick ett par större förändringar vid millennieskiftet. Även med detta i åtanke är det tydligt att det skett stora förändringar i befolkningens utbildningsnivå sedan 1997 (figur 7). Det sker en tydlig minskning över tid i andelen lågutbildade samtidigt som andelen med eftergymnasial utbildning successivt växer.

Figur 7. Andelen bland de misstänkta och i befolkningen 20–64 år med högst grundskoleutbildning och eftergymnasial utbildning. Åren 1997, 2001, 2005 och 2009. Procent.

³⁶ Minskningen är statistiskt signifikant ($p < 0,01$).

³⁷ Jämförelsen avser siffror från SCB:s statistiska databas på nätet.

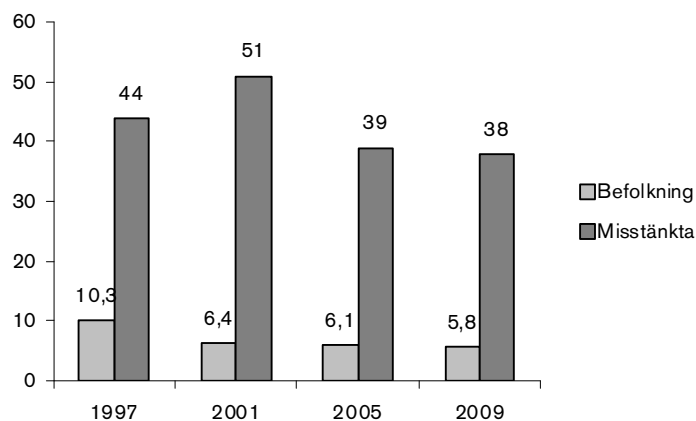
Med undantag för materialet från år 2001 går utvecklingen bland de misstänkta i samma riktning som i befolkningen när det gäller andelen med högst grundskoleutbildning. Andelen misstänkta personer med eftergymnasial utbildning har däremot inte ökat på samma sätt som andelen högutbildade i befolkningen.³⁸

Ekonomiska förutsättningar

Under 1990-talet kunde Brå konstatera stora överrisker att bli anmäld för barnmisshandel bland personer med sämre ekonomiska förutsättningar. Samtidigt förekom misstänkta för barnmisshandel inom samtliga inkomstgrupper i samhället. I figurerna 8–9 redovisas två variabler som valts i syfte att tillsammans visa utvecklingen inom gruppen misstänkta för barnmisshandel såväl bland de ekonomiskt mest sårbara grupperna som bland höginkomsttagarna.

Figur 8 presenterar andelen misstänkta som fått socialbidrag och andelen bidragstagare i befolkningen³⁹ för 1997, 2001, 2005 och 2009. Figuren visar på en stor överrisk för personer från familjer som fått ekonomiskt bistånd att bli anmälda till polisen för barnmisshandel även under 00-talet. År 2009 fick knappt sex procent av befolkningen ekonomiskt bistånd, jämfört med 38 procent av de misstänkta personerna i kartläggningen.

Figur 8. Andelen socialbidragstagare bland personer misstänkta för barnmisshandel och i befolkningen. Åren 1997, 2001, 2005 och 2009. Procent.

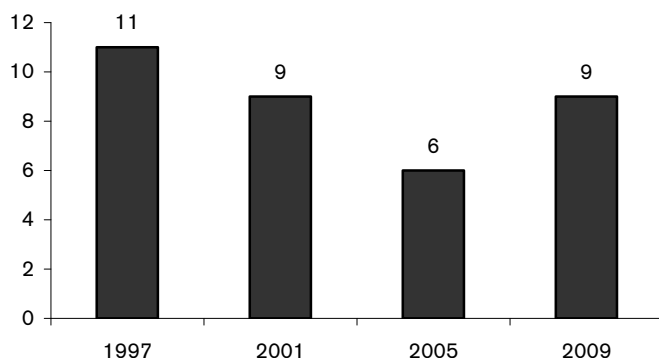
Figur 9 visar utvecklingen i den övre delen av inkomstfördelningen. Figuren redovisar andelen misstänkta för respektive år som har registrerade förvärvsinkomster⁴⁰ som placerar dem bland de 25 procent av den sysselsatta befolkningen med högsta årsinkomster. Av figuren framgår att andelen höginkomsttagare både minskar och ökar i det insamlade materialet mellan 1997 och 2009. Förändringarna är dock inte statistiskt signifikanta.

³⁸ Se även tabell 16 i bilagan.

³⁹ Siffrorna för bidragstagande i befolkningen avser biståndshushåll i befolkningen 18–64 år. Se Socialstyrelsen 2010 (tabell 1, s. 35).

⁴⁰ "Förvärvsinkomst och relaterade ersättningar".

Figur 9. Andelen misstänkta med årsinkomster som placerar dem bland de 25 procent av sysselsatta personer med högsta förvärvsinkomster.⁴¹ Åren 1997, 2001, 2005 och 2009. Procent.

Sammantaget tyder resultaten om föräldrarnas utbildningsnivå och familjens ekonomi på att det inte skett några stora förändringar sedan 1990-talet i de misstänkta ekonomiska förhållanden. Misshandel mot små barn polisanmäls fortfarande betydligt oftare i mer socialt utsatta än i socioekonomiskt starkare familjer.

Frågan om hur representativ denna bild är av den faktiska fördelningen av barnmisshandeln inom olika socioekonomiska grupper i samhället har diskuterats flitigt i forskningen. Som nämnts i rapportens inledning finns det mycket forskning som visat på ett samband mellan familjers sociala och ekonomiska förhållanden och risken för våld mot barn inom familjen. Sambandets styrka varierar dock mellan studier som bygger på olika datakällor (Loseke 2005).

Överrepresentationen av socialt utsatta familjer är särskilt stor i studier som bygger på officiell statistik (ibid.) men resultaten av dessa studier har varit kontroversiella. Flera forskare har menat att överrepresentationen beror på att socialt utsatta familjer har tätare kontakter med myndigheter, vilket ökar möjligheterna att misshandeln upptäcks, samt att sociala myndigheter och polis oftare letar efter våld i vissa typer av social miljö (jfr SOU 2011:18). Internationell forskning har också visat att praktiker har en tendens att överskatta förekomsten av våld mot barn i socioekonomiskt svagare familjer på grund av sina egna föreställningar om kopplingen mellan social utsatthet och risken för övergrepp (Loseke 2005). Samtidigt visar även undersökningar av representativa befolkningsurval ett samband mellan sämre socioekonomiska förhållanden och en ökad förekomst av barnmisshandel. Med utgångspunkt i svenska frågeundersökningar konstaterade exempelvis Kommittén mot barnmisshandel att en svag familjeekonomi framstod som den bakgrundsvariabel med starkast samband med barnmisshandel (SOU 2001:18, SOU 2001:72). En rimlig slutsats är enligt forskningen att det finns ett samband mellan socioekonomisk utsatthet och förekomst av våld mot barn i familjen men att sambandets styrka överskattas i studier som bygger på officiell statistik (Loseke 2005).

Födelseland

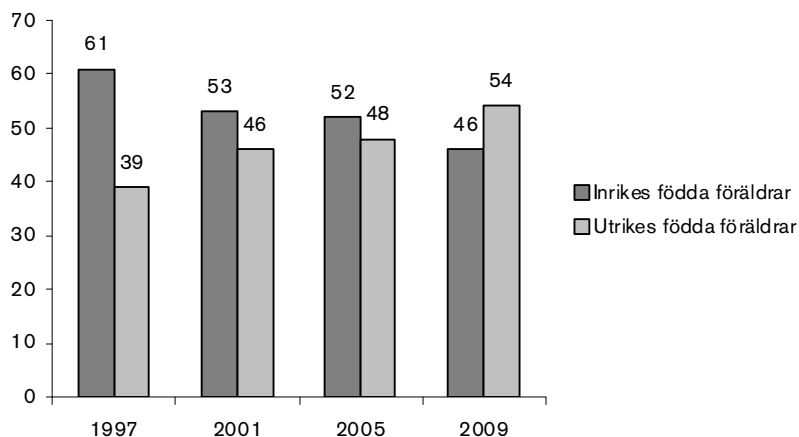
I Brå:s kartläggning av den polisanmälda barnmisshandeln från 1990-talet utgjorde utrikes födda personer en mycket större andel av de personer som registrerades som misstänkta för barnmisshandel jämfört med deras andel i befolkningen i stort. Av figur 10 framgår att det kvarstår en tydlig överrepresentation av utrikes födda föräldrar bland de personer som blivit anmälda för barnmisshandel under 00-talet. I materialet från hela 00-talet är den misstänkte en utrikes född person i cirka 50 procent av anmälningarna.

När det gäller utvecklingen under 00-talet har andelen utrikes födda personer i åldern 20–64 år i befolkningen ökat med drygt 25 procent mellan 2001 och

⁴¹ Tröskelvärden för inkomstkvartilerna i befolkningen åren 1997, 2001, 2005 och 2009 har erhållits från SCB.

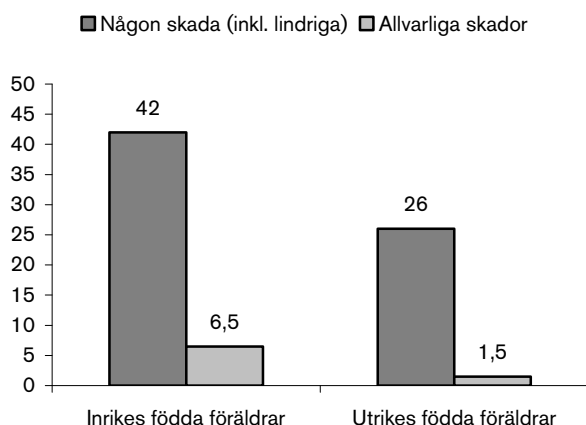
2009.⁴² Under samma period har de utrikes födda föräldrarnas andel bland de personer som blivit polisanmälda för barnmisshandel ökat med cirka 17 procent. I förhållande till befolkningsandelen har således de utrikes födda föräldrarnas andel bland de misstänkta för barnmisshandel inte ökat men inte heller minskat i någon större utsträckning under 00-talet.

Figur 10. Fördelningen av inrikes födda respektive utrikes födda föräldrar bland misstänkta för barnmisshandel. Åren 1997, 2001, 2005 och 2009. Andelar i procent.

Under 1990-talet visade Brå:s kartläggning att det krävdes mindre i termer av synliga märken eller andra fysiska skador för att en utrikes född förälder skulle bli polisanmäld för barnmisshandel jämfört med en inrikes född förälder. Samma bild framgår av materialet från 00-talet (figur 12). Bland de inrikes födda föräldrarna förekommer information om skador på offret i drygt 40 procent av polisanmälningarna under 00-talet. Motsvarande andel för de utrikes födda föräldrarna är en dryg fjärdedel. Skillnaderna är större när det gäller de anmälningar som avser misshandel som resulterat i allvarliga fysiska skador.⁴³ På samma sätt som under 1990-talet tyder resultaten på att det krävs mer för att en inrikes född förälder ska bli polisanmäld för barnmisshandel jämfört med en utrikes född förälder.

Figur 12. Andelen anmälda barnmisshandelsfall under 00-talet som avser våld som resulterat i fysiska skador på offret. Efter födelseland. Procent.

På samma sätt som med de socioekonomiska variablerna ska inte resultaten om födelseland betraktas som en korrekt bild av den faktiska fördelningen av famil-

⁴² Enligt SCB:s databas på internet.

⁴³ Skillnaderna mellan inrikes och utrikes födda föräldrar i andelen anmälningar där det förekommer information om såväl lindriga som allvarliga fysiska skador är statistiskt signifikanta ($p < 0,01$).

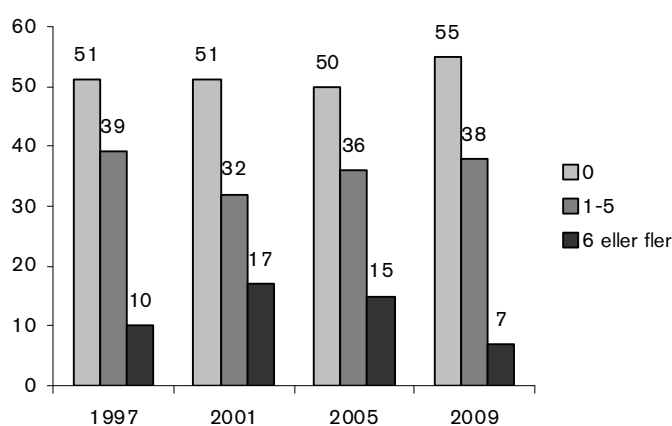
jevåld mot barn bland inrikes respektive utrikes födda föräldrar. Forskning har visat att det finns en tydlig koppling mellan födelseland och flera indikatorer av social utsatthet. Bland annat är arbetsmarknadsanknytningen och den socioekonomiska situationen i genomsnitt betydligt sämre bland utrikes födda än bland inrikes födda personer (jfr Brå 2000b). Som har nämnts ovan har forskning också visat att dessa faktorer förknippas med en överskattning av förekomsten av barnmisshandel inom socialt utsatta grupper i officiell statistik jämfört med studier av representativa befolkningsurval. Forskning tyder vidare på att medvetna och omedvetna föreställningar och generaliseringar om skillnader mellan inrikes och utrikes födda föräldrars syn på våld, föräldraskap och fysisk bestraffning också påverkar sannolikheten att olika typer av händelser kopplas ihop med en uppfattning om att ett barn riskerar att fara illa. I förlängningen påverkas även sannolikheten att händelserna resulterar i en anmälan till socialtjänsten eller polisen (jfr Fiske 1998, Fontes 2008).

De svenska frågeundersökningarna av befolkningsurval har också konstaterat en överrepresentation av utrikes födda personer bland de föräldrar som uppger att de slagit sitt barn. Samtidigt visade resultaten från den senaste undersökningen (år 2006) att skillnaderna mellan inrikes och utrikes födda föräldrar när det gäller barnaga försvinner när man tar hänsyn till familjens boendesituation (Janson m.fl. 2007). Enligt författarna tyder resultaten på att det på sikt inte är föräldrarnas födelseland som är avgörande för eventuella skillnader i förekomst av våld som en del av familjens uppfostringsmetoder utan att det centrala snarare är skillnader i olika gruppers möjligheter att etablera sig i samhället – oavsett var de är födda. Författarna menar att det därför är viktigt med information och stöd till föräldrar som nyligen flyttat till Sverige och som ännu inte hunnit etablera sig i samhället samt att detsamma gäller för inrikes födda föräldrar med svag anknytning till arbetsmarknaden och samhället (ibid.).

De misstänkta personernas tidigare brottsbelastning

Under 1990-talet hade närmare hälften av de misstänkta personer som ingick i Brå:s kartläggning av den polisanmälda barnmisshandeln blivit lagförda för brott minst en gång, och 10 procent hade lagförts mer än fem gånger. Jämfört med tillgängliga siffror för hela befolkningen⁴⁴ var dessa andelar betydligt högre än vad som gäller för befolkningen respektive brottsbelastade personer generellt. Bland de misstänkta från 00-talet är bilden ganska likartad. Totalt 47 procent av de misstänkta har tidigare lagförts för brott och 11 procent har mer än fem tidigare lagföringar. Utvecklingen för åren 1997–2009 framgår av figur 13.

Figur 13. Tidigare brottsbelastning bland personer misstänkta för barnmisshandel inom familjen. Andelar med 0, 1–5 respektive 6 eller fler tidigare lagföringar. 1997, 2001, 2005 och 2009. Procent.

⁴⁴ Jämförelsen avsåg en undersökning av samtliga personer födda år 1960 (Brå 2000a).

Utvecklingen visar att andelen misstänkta med minst en tidigare lagföring för brott under större delen av perioden ligger tämligen stabilt på cirka 50 procent. Det sker en ökning i andelen tungt belastade (mer än fem tidigare lagföringar) bland de misstänkta mellan 1997 och 2001 och därefter en minskning under 00-talet fram till 2009. Minskningen är särskilt kraftig 2005–2009 (en halvering) och syns i anmälningarna från var och en av de stora anmälargrupperna.⁴⁵ Samtidigt utmärker sig särskilt anmälningarna från barnomsorgen när det gäller minskningen under 00-talet i andelen anmälningar som avser personer med hög brottsbelastning. År 2001 avsåg 30 procent av anmälningarna från barnomsorgen en person med sex eller fler tidigare lagföringar. Motsvarande andel för 2009 är 6 procent.⁴⁶

Sammantaget visar resultaten att det fortfarande finns ett tydligt inslag av relativt gravt kriminellt belastade bland de personer som blir anmälda för barnmisshandel i slutet av 00-talet. Samtidigt handlar den relativt kraftiga ökningen i antalet anmälda brott mellan 2005 och 2009 i första hand om en ökning i de mindre belastade grupperna. Det gäller i synnerhet den stora ökningen i antalet brottsanmälningar som initierats av personal på förskola eller skola.

Sammanfattning

Den fördjupande redovisningen av de anmälda barnmisshandelsbrotten visar att det skett få förändringar jämfört med 1990-talet när det gäller de utsatta barnens köns- och åldersfördelningar. Pojkar utgör närmare 60 procent av offren för de polisanmälda misshandelsbrotten, flickor drygt 40 procent. På samma sätt som under 1990-talet är offren för den polisanmälda barnmisshandeln inom familjen färre bland de yngsta barnen (0–1 år) och flest bland barnen i 4–6 års åldern.

Det finns inte heller några större förändringar när det gäller köns- och åldersfördelningen bland de personer som tas upp i polisanmälningarna som misstänkta för barnmisshandel. Cirka två tredjedelar av de misstänkta är män, en tredjedel kvinnor. Flertalet misstänkta personer är i 25–39-årsåldern.

På samma sätt som under 1990-talet har en stor del av de anmälda brotten ägt rum inom familjer med sämre socioekonomiska förutsättningar. Det förekommer även anmälda brott som avser familjer där de misstänkta är höginkomsttagare, men jämfört med andelen i befolkningen är höginkomsttagare alltså tydligt underrepresenterade bland de personer som blivit anmälda till polisen för barnmisshandel. Samtidigt visar forskningen att officiella källor, exempelvis anmälda brott, överskattar andelen våldsbrott mot barn som äger rum i socialt utsatta familjer.

Under 00-talet har det skett en ökning i antalet anmälningar från samtliga kategorier av anmälare. Samtidigt finns en stor variation mellan olika anmälargrupper när det gäller hur många fler anmälningar som gjorts under perioden. Sedan Brå:s tidigare kartläggning har det skett en tiofaldig ökning av antalet polisanmälningar som initierats av personal på förskola eller skola. Detta kan jämföras med en fördubbling i antalet anmälningar som gjorts av föräldrar respektive av sjukvården. Anmälningar som initierats av sjukvården svarar för en mycket liten andel av de anmälda brotten såväl i början som i slutet av 00-talet.

De flesta av anmälningarna från förskola/skola och sjukvården har kommit till polisens kännedom indirekt. Förskolepersonal eller läkare har anmält sina misstankar om barnmisshandel till socialtjänsten, som sedan anmält vidare till polisen. Under 00-talet har antalet polisanmälningar från socialtjänsten ökat markant även när det gäller våld som upptäckts på andra sätt – till exempel under pågående socialtjänstutredningar eller genom anmälningar till socialtjänsten från släk-

⁴⁵ Ökningen 1997–2001, $p < 0,05$; minskningen 2001–2009 och 2005–2009, $p < 0,01$.

⁴⁶ Även här är minskningen statistiskt signifikant ($p < 0,01$). Bland anmälningarna från barnomsorg/skola är minskningen i andelen anmälningar som avser en misstänkt person med fler än fem tidigare lagföringar också statistiskt signifikant mellan 2005 och 2009 ($p < 0,05$). År 2005 avsåg 16 procent av barnomsorgens/skolans anmälningar en misstänkt person med fler än fem tidigare lagföringar för brott, jämfört med 6 procent år 2009.

tingar och allmänheten i övrigt. Det handlar om en femfaldig ökning sedan Brå:s tidigare kartläggning.

Andelen misshandelsanmälningar som beskriver någon form av fysisk skada hos offret har minskat jämfört med 1990-talet. För samtliga anmälargrupper förutom läkarna krävs mindre grovt våld jämfört med tidigare för att en polisanmälan ska bedömas som befogad. Förändringen är särskilt tydlig bland de fall som anmälts av barnomsorg/skola, där andelen anmälningar som beskriver någon form av fysisk skada har minskat från 73 procent under 1990-talet till 28 procent år 2009. Andelen anmälningar där det förekommer information om upprepat våld har ökat sedan 1990-talet, men andelen anmälningar där det förekommer information om både upprepat våld och allvarliga skador har minskat. Resultaten tyder på att ökningen av den anmälda misshandelsbrottsligheten mot små barn i första hand avser en ökning av anmälningar rörande fall av upprepat, lindrigare våld inom familjen.

Under perioden 2005–2009 sker flera förändringar i de typer av familjer som beskrivs i polisanmälningarna om barnmisshandel. Det sker en minskning av andelen anmälningar där det framgår att familjen är splittrad och en minskning av andelen anmälningar där det framgår att det förekommit våld mellan offrets föräldrar. Det sker också en tydlig minskning i andelen misstänkta personer med omfattande brottsbelastning. Överlag tyder resultaten på att stora delar av den kraftiga ökningen i den anmälda barnmisshandeln under andra hälften av 00-talet avser typer av familjer som tidigare mer sällan fångades upp av den polisanmälda brottsligheten.

Förändringarna kan i första hand hänvisas till ett förändrat anmälningsbeteende inom barnomsorg/skola och bland föräldrar (de två största anmälargrupperna under sista delen av 00-talet). Bland de polisanmälningar som gjorts av föräldrar sker en tydlig, successiv minskning under 00-talet i andelen anmälningar där den anmälade föräldern också blivit utsatt för våld av den misstänkte. Bland anmälningarna som initierats av barnomsorg/skola sker en tydlig minskning 2005–2009 i andelen anmälningar som avser barn från splittrade familjer samt barn från familjer där den misstänkte har fler än fem tidigare lagföringar.

Från anmälan till lagföring

Som framgick av rapportens introduktion är ett nytt inslag i regeringens uppdrag jämfört med Brå:s tidigare kartläggning av barnmisshandel inom familjen, att Brå ska beskriva i vilken utsträckning anmälningar om barnmisshandel inom familjen lett till åtal och lagföring⁴⁷, samt vilka påföljder som dömts ut.

I det här kapitlet följs därför de anmälda fallen av barnmisshandel som ingår i materialet från 2001, 2005 och 2009 genom rättssystemet från brottsanmälan till eventuellt åtal och lagföring.

Tillvägagångssätt

Analysen har gjorts med hjälp av olika register som förs på Brå: Anmälningsregistret, Misstänkeregistret och Lagföringsregistret. I misstänkeregistret finns information om huruvida brottsmisstankarna avseende brott mot 0–6-åringarna har gått till åtal eller om åklagaren har utfärdat ett strafföreläggande eller en åtalsunderlåtelse. För de brott som gått till åtal har data från Lagföringsregistret kopplats på uttaget från Misstänkeregistret med hjälp av de misstänkta personernas personnummer. Fällande domar för alla tre åren har begärts in från respektive tingsrätt.⁴⁸

Analysen har genomförts på anmälningsnivå snarare än offernivå eftersom registren inte är uppbyggda på ett sätt som gör det möjligt att på ett säkert sätt följa enskilda offer genom rättskedjan. Det innebär att man utifrån resultaten kan säga hur stor andel av *polisanmälningarna* som lett till en registrerad lagföring för brott mot ett barn 0–6 år. Dock kan man inte säga hur stor andel av de anmälda *brodden* som blivit lagförda, eftersom en enda polisanmälan kan innehålla olika många anmälda brott, beroende exempelvis på om det finns flera offer eller flera brottstillfällen upptagna i anmälan.

Selektionsprocess i flera steg

Sett till de olika registren kan man tala om en selektion i flera steg. Med utgångspunkt i samtliga polisanmälningar om barnmisshandel inom familjen avser första selektionen i hur många fall en misstanke om brott registreras i misstänkeregistret. Andra selektionen avser i hur många fall åklagaren sedan väljer att antingen

---

⁴⁷ Med lagföring menas här att en anmälan lett till en åtalsunderlåtelse, ett strafföreläggande eller en fällande dom.

⁴⁸ För materialet från 2009 har det också varit möjligt att begära in de friande domarna. Målnummer för friande domar finns inte i lagföringsregistret, men från och med år 2007 finns dessa målnumren i en ny databas på Brå kallad RUS (Rättsväsendets uppföljningssystem).

själv lagföra den misstänkte (genom att utfärda en åtalsunderlåtelse eller ett strafföreläggande) eller att väcka åtal. Tredje selektionen avser hur många av de åtalade som blir dömda i domstol.

Med utgångspunkt i det insamlade materialet från 00-talet redovisar tabell 11 hur många av anmälningarna som finns i materialet vid respektive steg i den här selektionsprocessen.

Tabell 11. Antal anmälningar kvar vid olika stadier i rättsprocessen.

	Antal
Totalt antal anmälningar	1 035
Misstanke registrerad i misstankeregistret	772
Strafföreläggande/åtalsunderlåtelse	16
Åtal	107
Oklart utfall av åtal	3
Fällande domar (som avser brott mot barn 0–6 år)	61
Lagföringar totalt (som avser brott mot barn 0–6 år)	77
Fällande domar för brott mot förälder/syskon, där åtalet för brott mot 0–6-åringen ogillats	9

Av de totalt 1 035 anmälningar som ingår i urvalet, lades 25 procent ner utan att en brottsmisstanke registrerats i misstankeregistret.

Av de drygt 770 anmälningar som upptagits i misstankeregistret, fördes en misstanke avseende brott mot barn 0–6 år vidare i rättsprocessen i 123 fall (12 procent av de ursprungliga anmälningarna), genom att åklagaren antingen utfärdade ett strafföreläggande eller en åtalsunderlåtelse eller väckte åtal.⁴⁹

Det framgår av materialet att totalt 15 anmälningar resulterade i ett strafföreläggande för brott mot barn 0–6 år, en anmälan lagfördes genom åtalsunderlåtelse⁵⁰, 107 anmälningar resulterade i åtal.

I tre av de åtalade fallen har det inte varit möjligt att fastställa utfallet i domstolen på grund av saknade personuppgifter. I de övriga 104 fallen har Brå kunnat identifiera en fällande dom som motsvarar misstanken om brott mot 0–6-åringen i 61 fall (59 procent). Det innebär att totalt knappt 8 procent av de ursprungliga anmälningarna resulterade i en lagföring för ett brott mot barn 0–6 år. De flesta av lagföringarna avsåg brott som rubricerats som misshandel av normalgraden eller ringa misshandel. Tre av lagföringarna avsåg brott som rubricerats som grov misshandel.⁵¹

I ytterligare nio fall, där åtalet avseende brottet mot 0–6-åringen hade ogillats av domstolen, hade den misstänkte blivit dömd för ett annat brott i samma anmälan (antingen mot en förälder eller mot ett äldre syskon till 0–6-åringen).

Det finns ingen större förändring mellan början och slutet av 00-talet i andelen fall som gick till åtal eller som ledde till lagföring.⁵²

Påföljder

Frågan om vilka påföljder som döms ut i samband med just anmälda misshandelsbrott mot personer 0–6 år är svårutredd. Dels handlar det om att en del av de insamlade domarna (11 stycken) avser brott mot två barn 0–6 år, dels att domarna i hälften av fallen även avser brott mot andra personer än just 0–6 åringarna –

⁴⁹ I ytterligare 2 procent av fallen fördes en misstanke om brott mot en äldre person (oftast ett syskon eller en förälder) vidare till åtal, strafföreläggande eller åtalsunderlåtelse trots att misstanken avseende brottet mot 0–6-åringen inte fördes vidare. Av de fall där brottsmisstanken avseende brottet mot 0–6-åringen inte gick vidare till strafföreläggande, åtalsunderlåtelse eller till åtal hade 20 fall lagts ner på grund av att brottet var preskriberat eller den misstänkte var avliden eller hade lämnat landet. I sju fall hade brottsmisstanken registrerats dubbelt. I merparten av de övriga fallen hade utredningen avslutats med motiveringen "brott kan inte styrkas".

⁵⁰ Åtalsunderlåtelsen är från 2001 och avser ett brott mot brottsbalkens kapitel 4 (brott mot frihet och frid).

⁵¹ Åtta av lagföringarna, eller drygt 10 procent, avsåg andra brottsrubriceringar: ofredande, försök till misshandel, grov fridskränkning och grovt vållande till kroppsskada.

⁵² Se vidare tabell 17 i bilagan.

i första hand brott mot äldre syskon eller mamman. Den påföljd som framgår av domen tar hänsyn till det samlade straffvärdet av samtliga straffbara handlingar som den åtalade blivit fälld för. I de fall där det också finns äldre målsägande går det inte att särskilja vilken del av den utdömda påföljden som avser brotten mot 0–6-åringarna.

I tabell 12 redovisas de påföljder som dömts ut i domstol efter huruvida domen avsåg endast brott mot barn 0–6 år eller även brott mot ett äldre syskon eller en vuxen.

Tabell 12. Påföljder som utdömts av domstolarna. Antal.

Påföljd	Domen avser	
	Endast brott mot barn 0–6 år	Även brott mot äldre personer
Böter	16	2
Villkorlig dom ⁵³	9	3
Skyddstillsyn ⁵⁴	2	7
Fängelse	4	17
Rättspsykiatrisk vård	0	1
Totalt	31	30

Böter är den vanligaste påföljden i de fall där domen bara avser brott mot barn i 0–6 års ålder. I nästan samtliga fall där påföljden varit böter framgår att brottet rubricerats i domen som ringa misshandel. I de fall där ett fängelsestraff har utdömts som bara avser brott mot 0–6-åringar (fyra fall), har det antingen handlat om grov misshandel, om misshandel i samband med ett sexualbrott eller om att den åtalade sedan tidigare är dömd för våldsbrott.

I de fall där domen även avser brott mot äldre personer är ett fängelsestraff den vanligaste påföljden. I 13 av de totalt 21 fall där ett fängelsestraff har utdömts har den åtalade samtidigt blivit dömd för minst ett brott mot 0–6-åringens mamma – i första hand misshandel eller grov kvinnofridskränkning, men i vissa fall även våldtäkt. Sex av de 21 fängelsedomarna avsåg även brott mot äldre syskon – främst misshandel, men även grov fridskränkning och sexualbrott.

Hälften av de domar som gav påföljden skyddstillsyn eller villkorlig dom avsåg också brott mot äldre syskon eller mamman – i första hand misshandel, men i vissa fall även grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning.

Vilka brott går till åtal?

Så kallade multivariata analyser med fokus på vilka typer av fall som går till åtal visade att det finns några faktorer som förekommer oftare respektive mindre ofta i de fall som gått vidare till åtal, strafföreläggande eller åtalsunderlåtelse jämfört med de fall som inte gått vidare i rättsprocessen. Ingen av de socioekonomiska variabler som redovisats tidigare i rapporten uppvisade något samband med sannolikheten att en anmälan skulle föras vidare i rättsprocessen. Det gjorde däremot vem som initierat anmälan, den misstänktes tidigare brottsbelastning samt om det förekom information om att familjen var splittrad. Resultaten av den multivariata analysen redovisas i tabell 18 i bilagan. I tabell 13 nedan redovisas hur stor andel av anmälningarna som gick vidare till antingen åtal eller strafföreläggande/åtalsunderlåtelse med hänsyn till dessa variabler.

⁵³ Inklusivt i kombination med samhällstjänst.

⁵⁴ Inklusivt i kombination med samhällstjänst eller särskild behandlingsplan.

Tabell 13. Andel anmälningar som gick vidare i rättsprocessen (till åtal eller strafföreläggande/åtalsunderlåtelse) efter förekomst av olika faktorer i anmälan.

Variabel		Andel som gick till åtal/strafföreläggande/åtalsunderlåtelse
Anmälare	Förälder	9 %
	Barnomsorg/skola	13 %
	Läkare/sjukvård	35 % **
	Socialtjänst	11 %
	Polis/övriga	13 %
Splittrad familj	Framgår ej att familjen är splittrad	16 % **
	Framgår att familjen är splittrad	8 %
Den misstänktes brottsbelastning	2 eller fler tidigare lagföringar	19 % **
	0–1 tidigare lagföring	10 %

** p<0,01

Det är mer sannolikt att brottsanmälan gått till åtal⁵⁵ om anmälan initierats av sjukvården än om den initierats av någon av de övriga anmälarkategorierna. Det är mer sannolikt att anmälan gått till åtal om det *inte* framgår att föräldrarna är separerade eller skilda. Till sist är det mer sannolikt att anmälan gått till åtal om den misstänkte har två eller flera tidigare lagföringar för brott.

Även om det finns ett statistiskt samband mellan dessa variabler och sannolikheten att anmälningarna gått vidare till åtal, strafföreläggande eller åtalsunderlåtelse, är det samtidigt viktigt att poängtera att variabelernas förklaringsvärde är relativt liten. Totalt 87 procent av de anmälningar som gått vidare till åtal har antingen anmälts av sjukvården eller avser en misstänkt person med 2 eller fler tidigare lagföringar eller en familj som inte är splittrad. Men det gäller även för 65 procent av de anmälningar som inte fördes vidare i rättsprocessen.

Den faktor som uppvisar det starkaste sambandet med sannolikheten att en anmälan förts vidare i rättsprocessen är att den initierats av sjukvården. Som framgår av tabell 13 fördes 35 procent av sjukvårdens anmälningar vidare till åtal, strafföreläggande eller åtalsunderlåtelse. Detta kan jämföras med de övriga anmälargrupperna, där totalt sett 11 procent av anmälningarna fördes vidare i rättsprocessen. Som har framgått tidigare i rapporten svarar dock sjukvården för en mycket liten andel av samtliga polisanmälningar om barnmisshandel mot barn 0–6 år inom familjen.

⁵⁵ Eller strafföreläggande/åtalsunderlåtelse.

Referenser

- Annerbäck, E.-M. (2011). *Child physical abuse: characteristics, prevalence, health and risk-taking*. Linköping: Institutionen för klinisk och experimentell medicin, Linköpings universitet.
- Barnet, O. m.fl. (2011). *Family violence across the lifespan. An introduction*. Thousand Oaks: Sage.
- Barnombudsmannen, SCB (1998). *Upp till 18. Fakta om barn och ungdom*. Halmstad: Bulls tryckeri AB.
- Brå (2000a). *Strategiska Brott. Vilka brott förutsäger en fortsatt brottskarriär?* Rapport 2000:3. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brå (2000b). *Barnmisshandel. En kartläggning av polisanmäld misshandel av små barn*. Rapport 2000:15. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brå (2011a). *Det dödliga våldets utveckling. Fullbordat och försök till dödligt våld i Sverige på 1990- och 00-talet*. Rapport 2011:5. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brå (2011b). *Polisanmälda våldtäkter mot barn. En uppdaterad kunskapsbild*. Rapport 2011:6. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Committee on Child Abuse and Neglect (2001). Shaken baby syndrome – rotational cranial injuries. Technical report. *Pediatrics* 108, s. 206–210.
- Doyle, C. (2006). *Working with abused children*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Estrada, F. (2006). Trends in violence in Scandinavia according to different indicators. *British Journal of Criminology* 46, 486–504.
- Estrada, F. (2007). *Misshandel. I: Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2007*. Rapport 2008:23. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Fiske, S. T. (1998). Stereotyping, prejudice and discrimination. I: Gilbert, D., Fiske, S. T. och Lindzey, G. (red.) *The handbook of social psychology*, 4:e upplagan. New York: McGraw-Hill.
- Fontes, L. (2008). *Child abuse and culture. Working with diverse families*. New York: The Guilford Press.
- Hägg, A. och Borres, M. (1999). *Barn som far illa – läkarnas bedömning och erfarenhet av anmälningar till socialtjänsten*. Göteborg: Medicinska Fakulteten, Göteborgs universitet.
- Janson, S. (2010). Barn som lever med våld i hemmet. Utdrag ur: *Att fråga om våldsutsatthet som en del av anamnesen*. NCK-Rapport 2010:04. Uppsala: Nationellt centrum för kvinnofrid, Uppsala universitet.
- Janson, S. m.fl. (2007). *Våld mot barn 2006–2007. En nationell kartläggning*. Stockholm: Stiftelsen allmänna barnhuset och Karlstads universitet.

- Kaldal, A. m.fl. (2010). *Barnabusutredningen 2010*. Stockholm: Juridiska institutionen, Stockholms universitet.
- Kempe, H. m.fl. (1962). The battered-child syndrome. *Journal of the American Medical Association* 181, s. 17–24.
- Lindell, C. (2004). *Child physical abuse. Reports and interventions*. Linköping: Linköpings universitet, Institutionen för molekylär och klinisk medicin, Avdelningen för barn- och ungdomspsykiatri.
- Loseke, D. (2005). Through a sociological lens. The complexities of family violence. I: Loseke, D. m.fl. (red.), *Current controversies on family violence*. Thousand Oaks: Sage.
- Länsstyrelsen i Västra Götaland (2004). *Barnavårdsanmälningar och utredningar 2004*. Rapport 2004:52. Vänersborg: Länsstyrelsen i Västra Götalands län.
- Länsstyrelsen i Västra Götaland (2007). *Barnavårdsanmälningar och utredningar 2007*. Rapport 2007:77. Vänersborg: Länsstyrelsen i Västra Götalands län.
- Länsstyrelsen i Västra Götaland (2008). *Barnavårdsanmälningar och utredningar 2008*. Rapport 2008:91. Vänersborg: Länsstyrelsen i Västra Götalands län.
- Länsstyrelserna (2008). *Socialtjänsten och barnen. Länsstyrelsernas granskning av den sociala barn- och ungdomsvården 2006–2007*. Stockholm: Länsstyrelserna.
- Martens, P. (1990). *Sexualbrott mot barn: beskrivning av de misstänkta brotten*. Brå-rapport 1990:6. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Proposition 1996/97:124. *Ändring i socialtjänstlagen*.
- Proposition 2002/03:53. *Stärkt skydd för barn i utsatta situationer*.
- Sarnecki, J. (2009). *Introduktion till kriminologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Smith, L. (2003). Violence in society and in the family. I: Amiel, S. och Heath, I. (red.), *Violence in primary care*. Oxford: Oxford University Press.
- Socialstyrelsen (2004). *Anmälningsskyldighet om missförhållanden som rör barn*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2008). Anmälan om missförhållanden enligt 14 kap. 1 § socialtjänstlagen. Dnr. 71-2506/2007. Redovisning av regeringsuppdrag.
- Socialstyrelsen (2009). *Folkhälsorapport 2009*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2010). *Ekonomiskt bistånd årsstatistik 2009*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- SOSFS 2003:16. Anmälan om missförhållanden enligt 14 kap. 1 § socialtjänstlagen (20012:453).
- SOSFS 2006:12. Handläggning och dokumentation av ärenden som rör barn och unga.
- SOU 2001:18. *Barn och misshandel, en rapport om kroppslig bestraffning och annan misshandel i Sverige vid slutet av 1900-talet*. Stockholm: Statens offentliga utredningar.
- SOU 2001:72. *Barnmisshandel – Att förebygga och åtgärda*. Stockholm: Statens offentliga utredningar.
- SOU 2009:68. *Lag om stöd och skydd för barn och unga (LBU)*. Stockholm: Statens offentliga utredningar.
- Svedin, C. G. (2008). Fysisk barnmisshandel. Får barn den hjälp som de behöver? I: FAS, *Väld i välfärdsland*. Stockholm: Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap.
- Tonry, M. och Bijleveld, C. (2007). Crime, criminal justice and criminology in the Netherlands. I: Tonry, M. och Bijleveld, C. (red.), *Crime and justice in the Netherlands. Crime and Justice, A Review of Research* 35, s. 1–30.

Bilagor

Bilaga 1. Tabeller

Tabell 14. Offren för den polisanmälda barnmisshandeln. Åldersfördelning bland pojkar respektive flickor åren 1997, 2001, 2005 och 2009. Andelar i respektive åldersgrupp i procent.

	1997	2001	2005	2009
Pojkar				
0-1 år	9	11	10	13
2-3 år	23	31	28	22
4-6 år	68	58	62	64
Totalt	100	100	100	99
Totalt antal	132	193	219	242
Flickor				
0-1 år	11	15	14	8
2-3 år	26	27	28	30
4-6 år	63	58	58	62
Totalt	100	100	100	100
Totalt antal	96	128	161	180

Tabell 15. Åldersfördelning bland de misstänkta personerna. Andelar i procent, åren 1997, 2001, 2005 och 2009.

Ålder	1997	2001	2005	2009
18-20	1	1	2	1
21-24	5	6	4	6
25-29	16	22	21	19
30-39	51	46	44	42
40-49	23	22	23	26
50-59	4	2	4	5
60 år och äldre	1	1	1	1
Totalt	101	100	99	100
Totalt antal	197	255	323	370

Tabell 16. Utbildningsnivå bland de misstänkta för barnmisshandel, åren 1997, 2001, 2005 och 2009. Procent. (Andelar inom hela befolkningen 20-64 år i parentes).

Högsta uppnådda utbildning	1997	2001	2005	2009
Grundskola	37 (23)	24 (19)	34 (17)	29 (15)
Gymnasium 2 år	32 (33)	38 (30)	32 (28)	30 (25)
Gymnasium 3 år	14 (17)	17 (20)	18 (21)	20 (23)
Eftergymnasial utbildning	18 (27)	20 (31)	17 (34)	21 (37)
Totalt	100 (100)	99 (100)	101 (100)	100 (100)
Totalt antal	164	225	292	342

Tabell 17. Antal anmälningar kvar i olika stadier av rättsprocessen. Separat redovisning för åren 2001, 2005 och 2009.

År	2001	2005	2009	Totalt
Totalt antal anmälningar	306	350	379	1035
Misstanke registrerad i misstankeregistret	238	235	299	772
Strafföreläggande/åtalsunderlåtelse	6	2	8	16
Åtal	31	36	40	107
Oklart utfall av åtal	0	2	1	3
Fällande domar (som avser brott mot barn 0–6 år)	19	17	25	61
Lagföringar totalt (som avser brott mot barn 0–6 år)	25	19	33	77
Fällande domar för brott mot mamma/syskon, där åtalet för brott mot 0–6-åringen ogillats	5	3	1	9

Tabell 18. Multipel logistisk regressionsanalys med huruvida anmälan gått vidare till åtal, strafföreläggande eller åtalsunderlåtelse som beroende variabel. Anmälare, splittrad familj och den misstänktes tidigare brottsbelastning som oberoende variabler. (n= 882).

Oberoende variabler	Variabelvärde	Oddsquot
Anmälare	Förälder (ref.)	1
	Barnomsorg/skola	1,2
	Läkare/sjukvård	5,2**
	Socialtjänst	1,0
	Polis/övriga	1,4
Den misstänktes tidigare brottsbelastning	0–1 tidigare lagföringar (ref.)	1
	2 eller fler tidigare lagföringar	2,4**
Splittrad familj	Framgår att familjen är splittrad (ref.)	1
	Framgår ej att familjen är splittrad	1,9**
Konstant		0,1**
Modell chi-2	45,7**	

**p<0,01